

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра політології та публічного управління

На правах рукопису

КЛУШИНА АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ
ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ)

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

Освітньо-професійна програма Державна служба

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

БАЙРАК СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ,

кандидат політичних наук,

доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

засідання кафедри політології та

публічного управління

від 2025 р.

Завідувач кафедри

проф. Бусленко В. В.

ЛУЦЬК – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	
1.1. Сутнісні характеристики міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування.....	8
1.2. Форми, механізми та чинники ефективності міжнародного співробітництва територіальних громад	16
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	
2.1. Міжнародні та загальнодержавні нормативно-правові документи у сфері міжнародного співробітництва територіальних громад.....	26
2.2. Локальне нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації міжнародного співробітництва Луцькою міською радою.....	33
РОЗДІЛ 3. ДІЯЛЬНІСТЬ ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА НАПРЯМИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ	
3.1. Практичні аспекти реалізації міжнародного співробітництва Луцькою міською радою.....	42
3.2. Зарубіжний досвід реалізації міжнародного співробітництва територіальними громадами та перспективи для України.....	50
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження політики міжнародного співробітництва, яка реалізується органами місцевого самоврядування, зумовлена комплексом внутрішніх та зовнішніх чинників. Вони визначають сучасні тенденції розвитку муніципального управління в Україні. В умовах поглиблення процесів європейської інтеграції та відповіді на виклики глобалізованого середовища органи місцевого самоврядування перестають бути виключно внутрішніми інститутами публічної влади. Все помітнішою стає тенденція до перетворення територіальних громад на активних суб'єктів зовнішньої діяльності: вони ініціюють міжнародні партнерства, долучаються до транскордонних проєктів, виступають бенефіціарами програм технічної допомоги та відіграють ключову роль у впровадженні європейських стандартів публічного управління.

У контексті децентралізаційних процесів громади отримали розширені повноваження, що дають їм змогу самостійно формувати стратегічні пріоритети та визначати напрями власного розвитку. Як наслідок, управлінська автономія створює сприятливі умови для налагодження взаємодії з іноземними партнерами. Перспективною у цьому напрямі вбачається можливість залучення інвестицій і реалізації спільних проєктів. Такі форми міжнародного співробітництва не лише підвищують рівень добробуту місцевих громад, а й роблять суттєвий внесок у зміцнення позитивного міжнародного іміджу України.

З огляду на воєнні та політичні виклики, з якими сьогодні стикається Україна, міжнародна діяльність органів місцевого самоврядування набуває особливої стратегічної ваги. Її ключовими завданнями є: посилення стійкості громад; забезпечення їх соціально-економічної адаптації; модернізація інфраструктурних систем. Наразі значна кількість муніципалітетів демонструє практичні результати активного впровадження зовнішніх ініціатив, що охоплюють сфери енергоефективності, цифрової трансформації, розвитку громадянського суспільства, екологічної безпеки, мобільності, гуманітарної

підтримки тощо. У таких умовах актуалізується потреба в: по-перше, комплексному аналізі ефективності прийняття управлінських рішень; по-друге, оцінюванні інституційної спроможності громад; по-третє, визначенні оптимальних механізмів реалізації зовнішньої політики на місцевому рівні; по-четверте, забезпеченні відповідності міжнародних проєктів стратегічним орієнтирам розвитку територіальних громад.

У свою чергу, зростаюча роль місцевого самоврядування у формуванні міжнародних зв'язків актуалізує науковий інтерес до питань: нормативно-правового забезпечення міжнародної співпраці органів місцевого самоврядування, механізмів та інструментів міжмуніципальної взаємодії, участі громад у мережах транскордонного співробітництва та інституційної взаємодії українських муніципалітетів з аналогічними європейськими структурами. Дослідження практик Луцької міської ради дає можливість оцінити особливості застосування таких механізмів у середніх містах України. Також це можливість виявити бар'єри й перспективи для розширення міжнародної діяльності, окреслити моделі ефективного управління міжнародними партнерствами.

Таким чином, обрана тема є актуальною як у теоретичному, так і в практичному вимірі. Її дослідження дає змогу поглибити розуміння трансформаційної ролі місцевих органів влади в системі міжнародних відносин, виробити рекомендації щодо оптимізації зовнішніх комунікацій громад, забезпечить можливість наукового обґрунтування стратегічного розвитку муніципального міжнародного співробітництва в умовах інтеграції України до європейського простору.

Об'єктом дослідження є політика міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – процеси, механізми та інструменти реалізації політики міжнародного співробітництва Луцькою міською радою, а також їх вплив на розвиток територіальної громади.

Метою магістерської роботи є комплексний аналіз механізмів, інструментів і практик реалізації політики міжнародного співробітництва

органами місцевого самоврядування, зокрема Луцькою міською радою, а також виявлення чинників, що обумовлюють ефективність міжнародної діяльності муніципалітету у сучасних умовах.

Для досягнення мети поставлено такі *завдання*:

- з'ясувати сутнісні характеристики міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування;
- визначити форми, механізми та чинники ефективності міжнародного співробітництва територіальних громад;
- проаналізувати систему міжнародних та національних нормативно-правових актів, що регулюють міжнародне співробітництво територіальних громад;
- оцінити локальну нормативно-правову базу та інституційні механізми Луцької міської ради у сфері міжнародного співробітництва;
- дослідити практичні результати, інструменти та напрямки міжнародної діяльності Луцької міської ради, проаналізувавши ефективність реалізованих проєктів і партнерств з позиції їхнього впливу на розвиток громади;
- узагальнити та порівняти провідні моделі міжнародного співробітництва територіальних громад у зарубіжних країнах, визначивши можливості адаптації кращих практик для України.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність наукових принципів, підходів і методів, які забезпечують цілісне, всебічне та об'єктивне вивчення процесу реалізації політики міжнародного співробітництва органами місцевого самоврядування на прикладі діяльності Луцької міської ради.

Системний підхід дав змогу розглядати міжнародне співробітництво як комплексну, багаторівневу систему, що включає нормативно-правові механізми, інституційну структуру, форми взаємодії муніципалітету з іноземними партнерами, організаційно-управлінські процедури, комунікаційні інструменти та фінансово-ресурсне забезпечення. *Структурно-функціональний підхід* уможливив аналіз ролей та функцій муніципальних

органів, структурних підрозділів виконавчого комітету, міжнародних партнерів, асоціацій місцевих влад і донорських організацій у формуванні та реалізації міжнародної політики громади.

Абстрактно-логічний метод застосовано для формулювання мети, завдань і теоретичних засад дослідження. *Методи аналізу й синтезу* використано під час опрацювання наукових джерел, стратегічних документів міської ради, програм транскордонного й міжнародного співробітництва, що дозволило виявити тенденції, закономірності та проблемні аспекти розвитку зовнішньої діяльності Луцької міської територіальної громади. *Контент-аналіз* нормативно-правових актів на міжнародному, національному та муніципальному рівнях дав змогу визначити особливості правового регулювання міжнародної діяльності органів місцевого самоврядування, а також окреслити напрями його вдосконалення з урахуванням європейських стандартів.

Порівняльно-аналітичний метод застосовано для дослідження міжнародного досвіду муніципальної міжнародної співпраці та оцінки можливостей його імплементації в українських умовах. *Методи індукції та дедукції* забезпечили формування теоретичних узагальнень щодо ефективності механізмів реалізації політики міжнародного співробітництва на місцевому рівні. *Прогностичний та абстрактно-логічний* методи використано для обґрунтування перспективних напрямів розвитку міжнародної діяльності Луцької міської ради та формування рекомендацій щодо підвищення результативності міжнародної політики територіальної громади.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у поглибленні теоретико-методологічні засади реалізації політики міжнародного співробітництва органами місцевого самоврядування шляхом виявлення специфіки інституційних, організаційних та правових механізмів, що забезпечують їхню зовнішню взаємодію в умовах європейської інтеграції.

На основі аналізу діяльності Луцької міської ради уточнено зміст і структуру інструментів міжнародного рівня міжмуніципальної взаємодії. Також визначено специфіку формування партнерських мереж й обґрунтовано

роль локальних акторів у транснаціональних взаємодіях. Виявлено закономірності адаптації місцевої політики до сучасних європейських стандартів управління, що дозволяє глибше пояснити динаміку зовнішньої активності органів місцевого самоврядування.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані у магістерській роботі теоретичні положення, висновки і практичні рекомендації можуть бути корисними для підвищення ефективності інституційної спроможності місцевих рад у сфері міжнародної діяльності. Отримані результати обґрунтовують доцільність удосконалення управлінських процедур, механізмів координації та стратегічного планування міжнародного співробітництва. Також, проведене дослідження створює методичну основу для розроблення локальних стратегій розвитку міжнародних зв'язків, оптимізації партнерських відносин із закордонними муніципалітетами та підвищення результативності участі територіальних громад у міжнародних проєктах.

Окрім цього, результати дослідження можуть бути корисними фахівцями, науковцям, дослідниками, що працюють над пошуком шляхів підвищення ефективності механізмів міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування.

Структура дослідження. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів (шість підрозділів), висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дослідження складає 69 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Сутнісні характеристики міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування

У період стрімкої трансформації суспільство поступово змінює традиційні підходи до організації повсякденного життя, що зумовлює прискорення темпів його розвитку. Сучасні глобальні виклики, посилені умовами воєнного стану в Україні, висувають нові вимоги до форм і механізмів міжнародної взаємодії. Налагодження ефективного діалогу міжнародними партнерами та оперативне опрацювання спільних рішень стає ключовою умовою стабільності й стійкого розвитку.

В умовах сучасних трансформацій зростає значення діяльності органів місцевого самоврядування, які дедалі активніше здійснюють власну міжнародну політику та фактично виступають самостійними учасниками міжнародної взаємодії. Процеси децентралізації посилюють потребу муніципалітетів оперативно реагувати на актуальні виклики розвитку територій, залучати додаткові ресурси, розширювати партнерства та впроваджувати інноваційні підходи, зокрема через обмін досвідом.

Швидкі глобальні зміни, зумовлені передусім цифровізацією, сприяють переходу до економіки знань та суттєво впливають на системи управління й міжнародної комунікації. Пандемія *COVID-19* (2020 р.) стала каталізатором переосмислення форматів діяльності, прискоривши масове застосування цифрових технологій та змінивши структуру соціальних і управлінських процесів.

У контексті воєнного стану та протидії зовнішній агресії Україна особливо потребує інтенсивного міжнародного діалогу, що спонукає місцеві органи влади адаптувати механізми співпраці до умов дистанційності, безпекових обмежень і нових форм партнерств. Діджиталізація стає ключовим

інструментом розбудови міжнародних зв'язків громад, підвищуючи ефективність, прозорість та інклюзивність взаємодій, оскільки забезпечує можливість проведення координаційних зустрічей і консультацій без необхідності фізичної присутності та розширює коло учасників міжнародних процесів.

Також цифрові інструменти сприяють обміну даними у режимі реального часу, що спрощує процес ухвалення рішень через доступ до актуальної інформації.

Це зумовлює необхідність глибшого аналізу сучасних підходів, інструментів та форм міжнародної взаємодії органів місцевого самоврядування, що стають ключовими для стійкості та відновлення громад в Україні.

У ст. 18 Конституції України зазначено, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права» [1]. Це означає, що Україна визнається рівноправним і самостійним суб'єктом міжнародного співробітництва. Однак міжнародне співробітництво у XXI ст. істотно трансформувалося. Сьогодні воно не належить виключно до компетенції держави, а реалізується як на регіональному так і на місцевому рівнях. На одному рівні з державами, у міжнародне співробітництво вступають місцеві органи публічної влади, зокрема органи місцевого самоврядування. Таке співробітництво сприяє соціально-економічному розвитку регіонів та територій, пом'якшенню територіальних диспропорцій, вирішенню екологічних, культурних, наукових, науково-технічних, транспортно-комунікаційних та інших проблем.

В етимологічному значенні термін «співробітництво» тлумачиться як спільна діяльність, спільні дії; праця в якій-небудь установі [2, с. 520]. Отже, у загальнотеоретичному розумінні «співробітництво» означає такий спосіб взаємодії, який передбачає здійснення спільних, взаємоузгоджених дій із

метою досягнення спільних або власних цілей, заснованих на взаємних зобов'язаннях.

Закон України «Про співробітництво територіальних громад» термін «співробітництво територіальних громад» визначає як «відносини між двома або більше територіальними громадами, що здійснюються на договірних засадах у визначених цим Законом формах з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів та цілей, ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених законом повноважень» [3].

Закон також визначає і основні принципи співробітництва, які полягають у законності, добровільності, взаємній вигоді, прозорості, відкритості, рівноправності учасників, взаємній відповідальності суб'єктів за результати співробітництва [3].

У ст. 4 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» визначено, що основними формами співробітництва територіальних громад є: делегування одному із суб'єктів співробітництва іншими суб'єктами виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів; реалізація спільних проєктів, що передбачає координацію діяльності суб'єктів співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів; спільне фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності – інфраструктурних об'єктів; утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій – спільних інфраструктурних об'єктів; утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень [3].

Що стосується міжнародного співробітництва, український законодавець визначає його терміном «міжнародне територіальне співробітництво», сутність якого визначає наступне формулювання: «сукупність взаємовідносин, спрямованих на встановлення і поглиблення

економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні та відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин іноземних держав, у межах компетенції, визначеної національним законодавством та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [4].

Законом також визначено, що міжнародне територіальне співробітництво є інституційно та нормативно врегульованою формою взаємодії між суб'єктами публічної влади. Його метою є створення сталих механізмів міжрегіональної та транскордонної кооперації. Воно розглядається як інструмент зміцнення міждержавної взаємодії, що забезпечує узгоджене вирішення спільних соціально-економічних, просторово-планувальних, екологічних та інших завдань розвитку шляхом формування системи партнерств, орієнтованих на довгострокову ефективність та безпекову стабільність.

Відповідно до законодавчо закріплених положень, таке співробітництво має на меті формування та поглиблення дружніх, зокрема добросусідських і взаємовигідних відносин між його суб'єктами і учасниками. Воно покликане сприяти координованому вирішенню питань місцевого, регіонального та загальнодержавного розвитку на основі комплексу фундаментальних принципів, серед яких: верховенство права та законність; прозорість і відкритість процедур; добровільність участі; взаємна відповідальність сторін за досягнення результатів; безумовна повага до внутрішніх справ держави-партнера; дотримання прав людини і основоположних свобод; орієнтація на взаємовигідність і рівноправне партнерство; повага до державного суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів; відповідність змісту угод компетенціям і повноваженням їх учасників; а також спільна діяльність щодо усунення політичних, економічних, правових і адміністративних бар'єрів, які можуть перешкоджати ефективній взаємодії.

Відповідно до п. 2 ст. 2 Закон встановлює чітку безпеково-правову межу щодо недопущення будь-яких форм міжнародного територіального

співробітництва із суб'єктами чи учасниками держави, офіційно визнаної державою-агресором або державою-терористом. Таке положення покликане забезпечити захист національних інтересів, державного суверенітету, а також мінімізувати ризики використання коопераційних механізмів у спосіб, що може загрожувати національній безпеці чи підривати міжнародно-правовий порядок [4].

У свою чергу, науковці пропонують різні трактування цього поняття. Так, О. Богородецька розглядає міжнародне співробітництво як узгоджені дії акторів міжнародної політики, спрямовані на пошук ефективних інструментів розв'язання проблем та досягнення оптимального рівня взаємодії з урахуванням їхніх інтересів [5, с.123]. Це твердження добре узгоджується з практикою українських громад, які в умовах воєнного стану вимушені активно використовувати міжнародні механізми для гуманітарної, технічної й інституційної підтримки.

В. Черкасова визначає міжнародне співробітництво як процес взаємодії двох чи більше суб'єктів, у межах якого виключається застосування збройного насильства, а в основу покладено прагнення до реалізації спільних інтересів. Дослідниця підкреслює, що така взаємодія зазвичай супроводжується укладанням угод, актів та інших документів, спрямованих на досягнення конкретних результатів, а також передбачає розширення спектра політичної, міждержавної та іншої діяльності між учасниками співпраці [6]. У сучасних умовах ці підходи безпосередньо корелюють із практикою українських органів місцевого самоврядування, які вимушені зміцнювати міжнародні зв'язки для забезпечення життєздатності громад в умовах війни.

Проблематика міжнародного співробітництва традиційно займає важливе місце в системі міжнародного права. Так, В. Моравецький, аналізуючи співвідношення боротьби та співробітництва як форм міжнародних відносин, що відображають відповідність чи протилежність інтересів держав, підкреслював: ефективна співпраця можлива лише тоді, коли інтереси її учасників збігаються або принаймні не суперечать одне одному.

А. Маєвська, розкриваючи зміст державних інтересів у міжнародному праві, зазначає, що інтерес є усвідомленою потребою, яка формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників: географічного положення, масштабів території, ресурсної забезпеченості, рівня індустріалізації, стану аграрного сектору, етнічного складу населення, історичних особливостей та ролі держави у світовій системі. Сукупність цих умов визначає потреби держави, а відтак – її інтереси, які можуть як збігатися, так і розходитися з інтересами інших суб'єктів міжнародних відносин, адже повної тотожності між інтересами різних держав не існує [7, с. 35].

А. Чепеленко тлумачить «міжнародного співробітництва» як системну, скоординовану та взаємовигідну діяльність суб'єктів міжнародних публічних відносин, що ґрунтується на міжнародно-правових нормах і принципах та спрямована на узгодження інтересів задля реалізації спільних цілей. Це визначення підкреслює не лише взаємну зацікавленість учасників, а й сталість, організованість та юридичну впорядкованість таких відносин [8, с. 156].

Таким чином, міжнародне співробітництво є невід'ємним складником сучасних міждержавних відносин незалежно від їхнього політичного, економічного й соціально-культурного устрою, є принциповою засадою підтримки безпеки, розвитку та міжнародного миру [9, с. 75].

Я. Костюченко, підкреслює, що «міжнародне співробітництво» завжди ґрунтується на засаді взаємності інтересу, завдань чи цілей, однак не обов'язково рівності. Він виділяє три його основні ознаки: 1) завжди є двостороннє (або багатостороннє), передбачає виникнення взаємного зобов'язання і прав; 2) ґрунтується на засадах взаємності у визначенні цілі, завдання та способу співробітництва; 3) має різні напрями реалізації й форми вираження [10, с. 15].

Н. Сидоренко відзначає, що більшість українських дослідників розглядає міжнародне співробітництво досить вузько, ураховує переважно аспект сфери міжнародного права, чим звужує застосування поняття «міжнародне співробітництво» й робить його прерогативою виключно державного рівня [11, с. 425–426.].

Як наслідок, дослідниця під «міжнародним співробітництвом органів місцевого самоврядування» розуміє спільну діяльність вітчизняних органів місцевого самоврядування з іноземними партнерами, здійснювану на місцевому рівні на двосторонній або багатосторонній договірній основі, спрямовану на вирішення пріоритетних питань, що зараховані національним законодавством до власних або делегованих повноважень органів місцевого самоврядування й не суперечать принципам внутрішньої та зовнішньої політики відповідних держав [11, с. 427].

Отже, науковці та дослідники сьогодні схиляються до того, що міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування здійснюється на транскордонній та між територіальній основі.

Таким чином, погоджуючись із думкою М. Прокопів, зазначимо, що міжнародне співробітництво територіальних громад постає як системно організований комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на формування, підтримку та поглиблення партнерських зв'язків між громадами різних держав. Його зміст охоплює різноманітні сфери – економічну, соціальну, культурну та екологічну. Фундаментом таких взаємин є принципи взаємоповаги, рівноправності та взаємної вигоди, які забезпечують зміцнення міжнародної солідарності та обмін практичним досвідом [12].

Концептуальне розуміння міжнародної взаємодії між громадами може бути розкрито через кілька теоретичних парадигм. З позицій інституціонального підходу воно постає як специфічний різновид міждержавної взаємодії на локальному рівні, що функціонує на основі правових норм і міжнародних угод. Функціональний підхід акцентує увагу на прикладних вимірах співпраці, які проявляються у реалізації спільних програм, обміні технологічними інноваціями та залученні інвестицій. Глобалістична перспектива тлумачить цей феномен як складову інтеграційних процесів територіальних громад у глобальну економічну та соціальну архітектуру [13]. Сукупність зазначених підходів дозволяє комплексно оцінити значення міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування в контексті забезпечення сталого розвитку територіальних

громад. Особливо це стосується сучасних викликів та умов спричинених воєнною агресією рф.

У такій ситуації, міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування стає одним із ключових інструментів відновлення та посилення економічного потенціалу територіальних громад. Також це і своєрідний механізм, який здатний розширити можливості їхнього розвитку завдяки залученню до міжнародних мереж взаємодії. Значущість територіальних громад у сучасній системі міжнародних відносин зростає в умовах, коли децентралізаційні процеси, забезпечення державного суверенітету, євроінтеграційний курс та глобалізаційні тенденції вимагають узгоджених підходів. Замість протиставлення цих явищ їхнє поєднання створює синергетичний ефект, що дозволяє максимально ефективно мобілізувати ресурси й можливості громад для розбудови міжнародного партнерства.

Децентралізація, як базовий принцип сучасної територіальної організації влади, забезпечує громадам здатність самостійно визначати напрями розвитку. Це не лише підвищує результативність управління на локальному рівні, а й формує інституційні умови для повноцінної участі громад у міжнародних процесах. При цьому такі повноваження не суперечать державному суверенітету, оскільки здійснюються в межах загальнонаціональних норм і під координаційним наглядом центральної влади [14, с. 32].

Євроінтеграційний курс України відкриває значний спектр нових можливостей для територіальних громад, зокрема доступ до механізмів транскордонного співробітництва, фінансових інструментів підтримки ЄС і мереж взаємодії з європейськими муніципалітетами. За таких умов громади перетворюються на активних учасників євроінтеграційних процесів, сприяючи поширенню демократичних норм, забезпеченню економічної стабільності та впровадженню інноваційного розвитку на місцях [15, с. 496–497].

Глобалізаційні динаміки, які інколи сприймаються як загроза локальній самобутності, за належної інституційної координації, навпаки, сприяють ефективному включенню громад у світову економічну систему із збереженням

їхньої унікальності. Це відкриває можливості участі у міжнародних форумах, укладення партнерських угод, залучення зовнішніх інвестицій і впровадження технологічних новацій. Відтак територіальні громади виступають не тільки отримувачами переваг міжнародної співпраці, а й активними суб'єктами формування нової багаторівневої моделі міжнародних відносин, що заснована на гармонійному поєднанні локальних ініціатив із глобальними цілями. Такий підхід забезпечує оптимальний баланс між прагненням до автономії та відповідальністю за інтеграцію у спільний європейський і глобальний простір.

1.2. Форми, механізми та чинники ефективності міжнародного співробітництва територіальних громад

У сучасних умовах глобалізації та поліцентричного розвитку світового простору муніципалітети набувають дедалі більшої суб'єктності в системі міжнародних відносин. Територіальні громади виступають не лише адміністративно-територіальними одиницями, а й активними учасниками транскордонних, міжрегіональних і багаторівневих форматів співробітництва. У їх розпорядженні є інструменти «м'якої сили», мережевої дипломатії та проєктно-орієнтованого партнерства. Зростання ролі міжнародного співробітництва для органів місцевого самоврядування зумовлене необхідністю оперативного реагування на соціально-економічні, екологічні, інфраструктурні та гуманітарні виклики, які потребують ресурсів і компетенцій, що виходять за межі локальних можливостей.

У цьому контексті особливого значення набуває аналіз форм міжнародної діяльності муніципалітетів, що охоплюють інституційні, мережеві, проєктно-грантові та асоціативні механізми співпраці, а також виявлення чинників, які визначають їхню ефективність і динаміку. Наукові підходи до розуміння міжнародної активності місцевих влад вказують на її багатовимірність, оскільки вона формується на перетині політичних, економічних, правових і соціокультурних передумов. Саме комплексне висвітлення цих аспектів дозволяє поглиблено осмислити роль

муніципалітетів у багаторівневому врядуванні та оцінити їхній внесок у реалізацію державних і регіональних стратегій розвитку.

Ю. Волошин та С. Папаяні визначають стандартизовані моделі транскордонної та міжтериторіальної співпраці між українськими територіальними громадами та громадами держав – членів ЄС, серед яких: *єврорегіони, програми прикордонної взаємодії в межах політики сусідства, діяльність міжнародних асоціацій і організацій, міжрегіональні партнерства*. На їх думку, ці форми співробітництва виступають інструментами реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України [16].

Н. Король акцентує увагу на тому, що сучасні інституційні формати міжнародної взаємодії за участю міст охоплюють, зокрема, проєктну та грантову кооперацію органів публічної влади з міжнародними урядовими та неурядовими структурами й агенціями (ЄС, Програмою розвитку ООН, Швейцарським агентством з питань розвитку і співробітництва SDC, Німецьким товариством міжнародного співробітництва GIZ, Шведським агентством із міжнародного розвитку SIDA тощо). Така взаємодія розглядається як невід’ємний компонент запровадження реформ і як засіб подолання викликів регіонального та державного рівня – розвитку людського потенціалу, забезпечення екологічної безпеки, зменшення рівня бідності. Дослідниця також підкреслює потребу розширення компетенцій органів місцевого самоврядування у сфері розвитку міжнародних зв’язків [17, с. 4].

І. Сало трактує асоціації органів місцевого самоврядування як організаційно-правовий інструмент включення місцевої влади, а відповідно – і громадян, у процеси публічного адміністрування та міжнародної взаємодії. У своїй класифікації він виокремлює такі критерії, як територіальний масштаб функціонування асоціацій, статус їхніх учасників та специфіка діяльності (громадсько-політична чи соціально-економічна спрямованість) [18, с. 13].

Ю. Фетько наголошує, що посилення кооперації між органами місцевої публічної влади у різноманітних інституційних форматах зумовлене трансформацією системи міжнародного співробітництва та зростанням значущості недержавних акторів, зокрема міст. Ключовим чинником цієї

інтенсифікації є усвідомлення місцевими органами влади потенціалу міжнародної взаємодії як інструменту, який дозволяє значно ефективніше вирішувати питання місцевого розвитку та реалізовувати завдання державної політики – насамперед у соціально-економічній, культурній, транспортно-комунікаційній та інших сферах регіонального поступу [19, с. 33].

С. Васків визначає, що однією з найбільш результативних форм міжнародної активності органів місцевого самоврядування є співпраця в межах єврорегіонів, що створює сприятливі умови для розвитку транскордонної взаємодії громад. Єврорегіони функціонують на основі міжмуніципальних домовленостей між територіальними громадами, розташованими по різні боки державного кордону, та спрямовані на комплексне вирішення спільних соціально-економічних завдань, покращення екологічної ситуації, розвиток транспортної інфраструктури й інтенсифікацію культурного обміну [20, с. 100]. Такий формат співробітництва виступає не лише інструментом поглиблення добросусідських відносин, але й механізмом залучення фінансових ресурсів із європейських фондів, що має особливе значення для відновлення прикордонних регіонів України, які зазнали руйнувань внаслідок військової агресії РФ.

Поширеною формою міжнародної взаємодії муніципалітетів є також інститут міст-побратимів, який забезпечує встановлення сталих партнерських зв'язків між органами місцевого самоврядування різних держав. Цей механізм відіграє роль ефективного інструменту обміну управлінськими практиками у сферах місцевого розвитку, громадської участі та реалізації інфраструктурних проєктів. Відносини побратимства часто стають підґрунтям для реалізації культурних, освітніх і туристичних програм, що сприяють поглибленню взаєморозуміння між народами та підвищенню міжнародної впізнаваності української культури [21, с. 136]. За умов сучасних глобальних викликів подібні зв'язки також виконують важливу функцію підтримки та просування інтересів України на світовій арені.

На думку М. Прокопів, суттєвим інструментом міжнародної діяльності територіальних громад виступають спільні проєкти у сферах економічного

розвитку, освіти, культури та інфраструктури. Такі ініціативи надають органам місцевого самоврядування можливість упроваджувати інноваційні технологічні рішення, підвищувати якість публічних послуг та формувати людський капітал. Зокрема, освітні проєкти забезпечують академічну мобільність і підготовку кадрів, спроможних працювати в умовах глобалізованої економіки; економічна співпраця відкриває доступ до нових ринків і зовнішніх джерел фінансування; культурні програми слугують інструментом збереження й популяризації національної спадщини. Особливої ваги набувають інфраструктурні проєкти, що сприяють модернізації місцевої економіки та створенню комфортного життєвого середовища [12].

Відповідно до законодавства, міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування може розгортатися у широкому спектрі сфер – економічній, соціальній, культурній, науково-технічній, екологічній тощо, включаючи також координацію дій у разі надзвичайних ситуацій. Здійснення такої співпраці передбачає: а) можливість інституційного долучення місцевих влад до вже існуючих або новостворених об'єднань територіального партнерства, зокрема структур євро регіонального формату та європейських об'єднань територіального співробітництва; б) укладення угод про міжнародне територіальне співробітництво в окремих сферах; в) спільне формування та реалізацію програм, проєктів і стратегічних ініціатив, що потребують узгоджених дій і консолідації ресурсів різних учасників на визначений період; г) підтримання стабільних робочих контактів у межах міжурядових платформ, рад та робочих груп.

При цьому муніципалітети зберігають можливість застосовувати й інші форми взаємодії, не заборонені національним правом України чи законодавством партнерських держав, якщо вони сприяють реалізації спільних цілей [4].

Загалом міжнародне територіальне співробітництво реалізується через *міжтериторіальну, транскордонну та транснаціональну взаємодію*.

У межах окреслених форм міжнародної активності окреме місце посідає *міжтериторіальне співробітництво*, спрямоване на раціональне

використання ресурсного потенціалу регіонів, що не межують безпосередньо з державним кордоном, та на підвищення добробуту місцевого населення. Вона може розвиватися як у двосторонньому, так і багатосторонньому форматах, ґрунтуючись на укладенні відповідних угод і реалізації спільних програм та проєктів, а також через участь муніципалітетів в об'єднаннях єврорегіонального або європейського територіального співробітництва. Загалом, міжтериторіальне співробітництво здійснюється шляхом: 1) реалізації спільних проєктів та програм; 2) укладання угод про міжтериторіальне співробітництво в окремих сферах; 3) утворення або приєднання до об'єднання єврорегіонального співробітництва; 4) приєднання до європейського об'єднання територіального співробітництва [4].

Поряд із цим *транскордонне співробітництво* виконує функцію інструмента узгодження дій прикордонних територій України та суміжних держав, спрямованого на вирішення спільних регіональних викликів шляхом поєднання наявних можливостей і ресурсів. Основні механізми його реалізації включають спільні проєкти та програми, спеціалізовані угоди, участь у єврорегіонах та європейських об'єднаннях територіального співробітництва [4].

Ще один вимір міжнародної взаємодії становить *транснаціональне співробітництво*, яке забезпечує залучення місцевих, регіональних і національних акторів до спільних ініціатив із партнерами з інших держав, сприяючи посиленню добросусідства та інтеграції муніципалітетів у ширші міжнародні мережі. Цей формат здатний поєднувати елементи інших видів співпраці та відкриває можливості для взаємодії на рівні макрорегіонів з урахуванням стратегічних документів іноземних країн та Європейського Союзу, що поглиблює стратегічний вимір участі українських територій у міжнародному розвитку [4].

Різноманіття форм і моделей міжнародної діяльності територіальних громад свідчить про значний потенціал такої співпраці у зміцненні місцевого самоврядування та інтеграції муніципалітетів у глобальні процеси. Проте результативність цієї діяльності значною мірою визначається сукупністю

зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на її динаміку, напрями та пріоритетність. У цьому контексті особливого значення набуває комплексний аналіз економічних, соціальних, культурних і геополітичних передумов, що формують траєкторії розвитку міжнародної взаємодії та забезпечують спроможність громад своєчасно реагувати на виклики й використовувати нові можливості для сталого розвитку.

Аналіз сукупності детермінант розвитку міжнародної взаємодії територіальних громад, дає змогу виокремити засадничі передумови, які визначають результативність такої співпраці. Економічні, соціальні та культурні параметри виступають ключовими чинниками забезпечення довгострокової стійкості громад, оскільки вони формують їхню спроможність конкурувати на глобальному рівні. Кожен із цих блоків охоплює широкий спектр характеристик, що відображають потенціал громади до налагодження партнерських зв'язків, реалізації спільних ініціатив та поглиблення міжкультурної комунікації.

Економічні чинники, що формують основу міжнародної співпраці територіальних громад, зазвичай зводяться до кількох ключових речей: реального стану місцевої економіки, здатності залучати зовнішні інвестиції, доступу до фінансування та готовності громади працювати з новими технологіями. Рівень економічного розвитку є показником ефективності інфраструктури територіальної громади, її економічної привабливості, розвитку економічних потужностей тощо. Важливим також є обсяг іноземних інвестицій, спроможність громади оновлювати свою економіку та підвищувати власну конкурентність. Фінансова підтримка з-за кордону у формі грантових надходжень, субсидій чи спеціальних програм, забезпечує необхідну матеріальну базу для реалізації проєктів різної спрямованості. Не менш важливим є інноваційний потенціал територіальних громад, спроможність впроваджувати нові технології у виробництво чи управління. Це не лише підвищує ефективність, а й дозволяє долучатися до міжнародних технічних і технологічних ініціатив [12].

Соціальні чинники охоплюють широкий спектр характеристик, серед яких: рівень соціальної згуртованості, освітній потенціал населення, демографічні параметри, стан соціальної інфраструктури [12].

До чинників *культурної групи* відносять стан культурної спадщини, участь у міжнародних культурних ініціативах, туристичний потенціал та культурно-освітні проєкти. Культурна спадщина, зокрема збережені історичні пам'ятки, традиції та унікальні елементи локальної культури, формує підґрунтя для розвитку міжнародного культурного обміну та створення впізнаваної ідентичності громади. Участь у міжнародних фестивалях, виставках і програмах культурного обміну сприяє поглибленню довготривалих культурних зв'язків. Туристичний потенціал, представлений природними, архітектурними та історичними об'єктами, здатними приваблювати іноземних відвідувачів, стимулює інтерес міжнародних партнерів до співпраці в туристичній сфері. Нарешті, культурно-освітні проєкти, що включають співпрацю з іноземними освітніми інституціями та організацію мовних курсів, сприяють поглибленню міжкультурного розуміння та зміцненню міжнародних контактів на академічному рівні [12].

Воєнна агресія РФ зумовила істотну переорієнтацію пріоритетів міжнародної діяльності територіальних громад України, що потребує перегляду та модернізації усталених механізмів взаємодії з іноземними партнерами. Сучасні умови вимагають концентрації уваги на питаннях безпеки, відбудови та посилення зовнішньої підтримки.

Передусім міжнародне співробітництво дедалі більше спрямовується на розширення партнерств у галузі цивільного захисту та кризового управління, а також на пошук нових іноземних контрагентів для відновлення критичної інфраструктури. Поряд із розробленням спільних економічних програм із міжнародними інституціями, значної ваги набуває питання про залучення зовнішніх інвестицій, необхідних для реконструкції виробничих потужностей.

Важливим аспектом у цьому контексті є координація діяльності громад з міжнародними організаціями у сферах ефективного надання гуманітарної допомоги та реалізації програм підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Одночасно суттєво активізується культурний вимір співпраці: популяризація української культури за кордоном розглядається як елемент інформаційної протидії, а культурні обміни – як інструмент зміцнення міжнародної солідарності.

Крім того, громади розширюють участь у європейських програмах, зокрема *Interreg* та *Horizon Europe*, орієнтуючись на проєкти відновлення й подальшого розвитку. Поряд із цим формується запит на інноваційні формати взаємодії в межах міжнародних організацій. Особливу роль відіграє впровадження передових технологій у процеси відбудови, що супроводжується інтеграцією міжнародного досвіду цифрової трансформації.

Узагальнено ці процеси сприяють використанню потенціалу міжнародного співробітництва для підвищення стійкості українських територіальних громад і демонстрації їхнього спроможнісного потенціалу на світовій арені. Зрештою, відбувається формування довгострокових партнерств, заснованих на спільних цінностях та взаємній зацікавленості у стабільному розвитку [22, с. 373; 23, с. 114].

Міжнародна взаємодія територіальних громад України посідає ключове місце у забезпеченні довгострокового сталого розвитку, зміцненні їхнього економічного потенціалу та підвищенні рівня добробуту населення. Узагальнення провідних форматів і моделей такої кооперації демонструє, що громади цілеспрямовано використовують інструменти, запропоновані європейськими й глобальними програмами, що дає можливість активно інтегруватися до міжнародного простору та посилювати власну суб'єктність у світовій політиці й економіці.

Збройна агресія РФ суттєво змінила акценти зовнішнього співробітництва територіальних громад, зумовивши переорієнтацію місцевих влад на проблематику безпеки, відбудови критичної інфраструктури та гуманітарне реагування. Водночас, цей період став стимулом до поглиблення партнерських зв'язків та активнішого залучення зовнішніх ресурсів. Такий формат взаємодій сприяє підвищенню економічної стійкості та зміцненню соціальної єдності громад.

Позитивний ефект міжнародної співпраці є багатовимірним: окрім доступу до фінансових інструментів і технологічних інновацій, громади отримали можливість професійного та інституційного обміну, здатність розширювати культурну взаємодію та покращувати свій міжнародний імідж. Водночас, наявність низки юридичних та організаційно-адміністративних проблем (недосконалість законодавчого регулювання та дефіцит кваліфікованих фахівців), ставить на порядок денний питання про їх оперативне усунення з метою підвищення результативності міжнародної діяльності громад.

Висновки до розділу 1

Отже, у межах першого розділу обґрунтовано роль і значення міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування в умовах сучасних глобальних і національних трансформацій. Визначено, що громади є повноцінними суб'єктами міжнародної взаємодії. У законодавстві й наукових підходах визначено їхню здатність реалізовувати спільні проекти, залучати інвестиції, формувати транскордонні партнерства та діяти відповідно до міжнародно-правових принципів. Глобалізація, цифровізація та євроінтеграційний курс України створюють нові можливості для поглиблення цього співробітництва. З іншої сторони: війна та безпекові ризики актуалізують його значення для відновлення і зміцнення територіальних громад. Розширення міжнародних зв'язків сприяє розвитку локальних економік, підвищенню якості управління, впровадженню інновацій та адаптації до нових світових стандартів. Ключовим висновком є те, що міжнародна взаємодія на муніципальному рівні не є периферійною чи другорядною сферою. Швидше навпаки — вона перетворюється на стратегічний інструмент забезпечення стійкості, конкурентоспроможності та модернізації територіальних громад. У поєднанні з децентралізацією вона здатна забезпечити формування нової архітектури багаторівневого управління. Місцевому самоврядуванню, у цьому контексті, відводиться дедалі важливіша роль щодо формування зовнішньополітичного й соціально-економічного потенціалу держави.

Міжнародні контакти українських територіальних громад за останні роки помітно розширилися й стали важливою умовою їхнього розвитку. Громади вже не обмежуються традиційними адміністративними функціями: вони шукають партнерів за кордоном, подаються на грантові програми, залучають закордонних інвесторів і реалізують спільні ініціативи, які раніше були характерні лише для великих міст або державних інституцій. Як показує практичний досвід, успіх такої роботи визначається як економічними можливостями громади, так і соціальною активністю місцевих жителів, культурні зв'язки, що сформувалися раніше.

Повномасштабна війна змінила акценти у міжнародних проєктах: тепер у центрі уваги перебуває відбудова, безпека, гуманітарна підтримка та цифрові рішення, які допомагають територіальним громадам швидше адаптуватися до нових умов. У цих питаннях, зовнішні партнери стали для багатьох громад не просто джерелом ресурсів, а й порадиниками, з якими можна спільно шукати реалістичні та практичні шляхи розвитку.

Разом із тим, посилення контактів із міжнародними організаціями та іноземними муніципалітетами забезпечує громадам доступ до фінансових потоків, технічної допомоги й найкращих управлінських практик. Водночас низка правових й організаційних обмежень потребує подальшої модернізації, щоб підвищити результативність міжнародної діяльності місцевих влад. У цілому міжнародне співробітництво громад виступає важливим інструментом зміцнення їхньої стійкості, розширення можливостей розвитку та інтеграції України у європейський і світовий простір.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1. Міжнародні та загальнодержавні нормативно-правові документи у сфері міжнародного співробітництва територіальної громади

Регулювання міжнародного співробітництва територіальних громад в Україні базується на комплексі нормативно-правових актів, які забезпечують правові підстави для їхньої взаємодії з іноземними партнерами. Основу правового поля становить міжнародні нормативно-правові документи, Конституція України, Закони України, підзаконні документи, які визначають та закріплюють принципи місцевого самоврядування, їхню автономність у вирішенні питань місцевого значення та можливість співпраці з іноземними суб'єктами.

Загалом, після набуття незалежності, Україна підписала та частково ратифікувала деякі міжнародні акти та угоди, що безпосередньо визначають організаційні та функціональні особливості місцевого самоврядування, зокрема і у сфері міжнародного співробітництва. До таких документів відноситься: Європейська хартія місцевого самоврядування (1985 р.), Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (1980 р.) та протокол № 2 до неї, Європейська хартія міст і декларація прав міст (1992 р.), Міжнародна хартія про охорону історичних міст (1987 р.), Хартія Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи (1994 р.), Соціальну Хартію міст-членів союзу Балтійських міст (2001 р.), Хартію «Міста Європи на шляху до стійкого розвитку (Ольборгська Хартія) (1994 р.), Європейську хартію регіонального/просторового планування (Торремолінська хартія) (1983 р.), Хартію про участь молоді в муніципальному та регіональному житті (1994 р.) тощо.

Європейська хартія місцевого самоврядування в ч. 3 ст. 10 закріпила, що органи місцевого самоврядування мають право на умовах, які можуть бути передбачені законом, співробітничати з органами місцевого самоврядування інших держав [24].

Розширене розуміння підходів до міжнародної взаємодії органів місцевого самоврядування викладено у наступних частинах ст. 10 Європейської хартії місцевого самоврядування. З її положень випливає, що держава зобов'язана офіційно визнати й закріпити в національному законодавстві право територіальних громад та їхніх органів на вихід на міжнародну арену. Це право покликане забезпечити виконання місцевими органами своїх функцій, досягнення спільно важливих цілей, а також ефективний захист і просування їхніх колективних інтересів. Хартія визначає й ключових партнерів такого співробітництва – міжнародні неурядові об'єднання місцевих влад та органи самоврядування інших держав. Поступове посилення ролі місцевого самоврядування в глобальних процесах стало загальносвітовою тенденцією, що бере початок ще з середини ХХ ст. [24].

Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями [25] і Протокол № 2 [26] до неї закріпили види міжнародного співробітництва місцевих органів публічної влади: транскордонне співробітництво та міжтериторіальне співробітництво. Відповідно, місцеві органи публічної влади можуть реалізовувати міжнародне співробітництво через різні види такого співробітництва [27, с. 70–73.].

Поява та нормативне закріплення поняття першого з видів міжнародного співробітництва місцевих органів публічної влади, транскордонного співробітництва пов'язано положеннями Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Відповідно до ч. 1 ст. 2 цієї Конвенції, під транскордонним співробітництвом розуміються будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальною общиною або владою, яка знаходиться під юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, і на укладення із цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення

домовленостей. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальної общини або влади, визначеної внутрішнім законодавством. Межі та характер такої компетенції цією Конвенцією не змінюються [25].

Другий із видів міжнародного співробітництва місцевих органів публічної влади – міжтериторіальне співробітництво, закріплено положеннями Протоколу № 2 до Європейської рамкової конвенції. Відповідно до ст. 1 Протоколу, міжтериторіальне співробітництво (*«interterritorial cooperation»*) розуміється як «будь-яка спільна діяльність, спрямована на започаткування відносин між територіальною общиною або владою двох чи більше Договірних Сторін, окрім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми владами, включаючи укладення угод про співробітництво з територіальною общиною або владою іншої держави» [26].

Таке співробітництво може здійснюватися «на двосторонньому рівні», тобто на міждержавному рівні. Це підтверджується положеннями преамбули Протоколу 2 до Конвенції, у якій зазначено: «... ураховуючи, що для ефективного виконання своїх завдань територіальна община або влада поглиблюють співробітництво не тільки із сусідніми владами держав (транскордонне співробітництво), а й з іноземними владами, які не є сусідами, але з якими існують спільні інтереси (міжтериторіальне співробітництво), а також що таке співробітництво здійснюється не тільки в рамках транскордонного між органами й асоціаціями територіальної общини або влади, а й на двосторонньому рівні» [26].

Ратифікувавши Протоколу № 2 до Конвенції наша держава взяла на себе зобов'язання застосовувати ст. 4 й ст. 5 Протоколу 2 до Конвенції [28], чим визначила, що Конвенція та її Додатковий протокол є основоположними міжнародно-правовими документами для міжтериторіального співробітництва місцевих органів публічної влади. Таким чином, Конвенція та Протокол № 2 можуть бути застосовані не тільки до транскордонного, а й до міжтериторіального співробітництва. Отже, суб'єкти, котрі визначені в ч. 2 ст. 2 Конвенції, логічно є й суб'єктами міжтериторіального співробітництва,

бо положення стосовно міжтериторіального співробітництва застосовується не самостійно, а через Конвенцію [30, с. 4].

Під «територіальною общиною» в нашій державі, згідно зі ст. 140 Конституції України [1] і ст. 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [29], визначено, що територіальна громада, яка є суб'єктом місцевого самоврядування, діє як безпосередньо, також і через органи місцевого самоврядування – сільську, селищну, міську ради та їх виконавчі органи, а також районні й обласні ради. Термін «територіальні влади», який використовується в Конвенції, є досить загальним, що дає можливість Україні, яка є учасницею Конвенції, зарахувати до «територіальної влади» місцеві органи виконавчої влади [30, с. 5].

Відповідно до ст. 143 Конституції України, органу місцевого самоврядування надаються законом окремі повноваження органу виконавчої влади, то він також може виступити в ролі «територіальної влади» [1]. Відповідно, ідеєю такого співробітництва якраз є співробітництво без посередництва держави, об'єднання людей, а не урядів держав. Тим більше що в Конвенції суб'єкти співробітництва названі досить альтернативно: «територіальна община або влада», хоча логічно допускається, що орган влади теж може співпрацювати, якщо він представляє інтереси територіальної громади. Тому, якщо виходити з логіки Конвенції, місцевий орган виконавчої влади не може здійснювати таке співробітництво самостійно, а тільки разом із територіальною громадою України та її представницьким органом, тобто органом місцевого самоврядування – сільською, селищною, міською радою та її виконавчим органом, а також районною й обласною радою [30, с. 5]. Місцеві органи публічної влади є суб'єктами міжнародного співробітництва, зокрема одного із його видів – транскордонного співробітництва. Місцеві органи публічної влади можуть бути й суб'єктами міжтериторіального співробітництва. Однак має відбутися процедура імплементації, трансформації норм Протоколу № 2 та Конвенції стосовно міжтериторіального співробітництва в норми права національного законодавства [31, с. 32].

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає правові, організаційні та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування, включаючи право громад здійснювати міжнародну діяльність. Зокрема, ст. 15 Закону визначає право органів місцевого самоврядування на об'єднання в асоціації чи їх добровільні об'єднання як національного, так і міжнародного рівнів [29].

Важливу роль відіграє Закон України «Про транскордонне співробітництво», який регулює відносини між територіальними громадами, що розташовані поблизу державного кордону, і їхніми партнерами з сусідніх держав. Закон визначає механізми створення єврорегіонів, фінансування спільних проєктів та організації заходів, спрямованих на зміцнення транскордонної співпраці. Законом було закріплено визначення терміна «транскордонне співробітництво» під яким розумілося: «спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством». Документ чітко закріпив суб'єктів, співробітництво між якими розуміється як транскордонне: територіальні громади, їх представницькі органи та їх об'єднання, місцеві органи виконавчої влади України, що взаємодіють з територіальними громадами та відповідними органами влади сусідніх держав у межах своєї компетенції, встановленої чинним законодавством України та угодами про транскордонне співробітництво» [32].

Не менш важливим є Закон України «Про міжнародні договори України», який встановлює правові засади укладення, виконання та припинення міжнародних угод, включаючи ті, що стосуються діяльності територіальних громад. Закон забезпечує відповідність міжнародних ініціатив на місцевому рівні загальнонаціональним інтересам та зобов'язанням України [33].

Із прийняттям Закону України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» у 2024 р. офіційно закріплено право територіальної громади та інших суб'єктів місцевого самоврядування самостійно здійснювати міжнародне співробітництво. Закон визначив правові, економічні та організаційні засади міжнародного територіального співробітництва України з іноземними державами, що спрямоване на налагодження міжнародної територіальної співпраці між державами, регіонами і територіями з метою збалансованості соціально-економічного розвитку, забезпечення державних інтересів і безпеки шляхом підтримання взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей регіонів і територій [4].

Розподіл і чітке визначення міждержавного, транскордонного і транснаціонального співробітництва відкрив можливість територіальній громаді України, не залежно від регіональної приналежності, створювати співробітництво з будь-яким муніципалітетом Євросоюзу або іншого цивілізованого світу. Іншими словами: можливість для міжнародного співробітництва отримали не лише прикордонні територіальні громади, а усі.

Законом також чітко визначено визначили суб'єктів і учасників такого співробітництва: «місцеві органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим, сільські, селищні, міські районні та обласні ради, їх об'єднання, а також начальники військових адміністрацій населених пунктів, якщо повноваження органів місцевого самоврядування були передані військовим адміністраціям» [4].

Регулювання міжнародного співробітництва також відображене у нормах бюджетного та податкового законодавства, які створюють фінансові передумови для реалізації спільних проєктів із закордонними партнерами. Зокрема, Бюджетний кодекс України передбачає можливість залучення коштів з міжнародних джерел для фінансування проєктів місцевого значення.

На міжнародному рівні основою для співпраці виступають численні угоди між Україною та Європейським Союзом, зокрема Угода про асоціацію, яка стимулює активну участь територіальних громад у європейських програмах, таких як *Interreg* та *Horizon Europe* [34, с. 71].

В Угоді про асоціацію між Україною і ЄС у главі 27 «Транскордонне та регіональне співробітництво» визначено вагомість, територіальні пріоритети, інституційні вектори, сфери співробітництва на рівні територіальних громад з акцентом, в основному, на можливості транскордонного співробітництва. Дані положення у випадку їх реального виконання значно розширюють функціональність громад та змінюють їх ідеологічно-управлінське сприйняття. Навіть ті громади, які не мають статусу прикордонних, отримують широкі можливості міжмуніципального співробітництва у формах визначення міст-побратимів, залучення до виконання міжнародних проектів. Можливості транскордонного співробітництва стимулюють громади до взаємодій з прикордонними громадами, підвищуючи шанси фінансування з європейських фондів [35, с. 186].

Окрім дії Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, вагомим нормативом є Програма «Східного партнерства», у тому числі в частині підтримки співробітництва територіальних громад.

Східне Партнерство – це програма зовнішньої політики ЄС, яка охоплює 28 країн-членів ЄС та 6 східноєвропейських країн – Україну, Молдову, Грузію, Азербайджан, Білорусь та Вірменію; ініціатива формально започаткована на Празькому установчому саміті Східного Партнерства 7 травня 2009 р.

У рамках Східного Партнерства діє низка програм, спрямованих саме на територіальні громади, переважно міського типу, а також підтримку підприємницького середовища:

- Урбаністичні стратегії в історичних містах, керовані громадянами (*COMUS*);
- Угода мерів – Демонстраційні проекти (*CoM-DeP*) – програма ЄС, створена на рівні Єврокомісії;

- Мери за економічне зростання (*M4EG initiative*) – ініціатива спрямована на підтримку співпраці місцевої влади, бізнесу і громадянського суспільства;

- *EU4Business* – ініціатива Європейської комісії, яка об'єднує фінансовані програми ЄС, спрямовані на підтримку розвитку малих суб'єктів бізнесу, покращення умов для підприємницької діяльності в регіоні;

- *EU4Youth* – програма, націлена на залучення активної молоді до життя суспільства, розширення можливостей їх працевлаштування та сприяння розвитку їх лідерських і підприємницьких здібностей [35, с. 187–188].

Аналіз нормативно-правового забезпечення міжтериторіального співробітництва свідчить, що компетенція місцевих рад у сфері міжнародної діяльності формується насамперед із урахуванням зовнішньополітичних пріоритетів держави та потреби у встановленні партнерських зв'язків між органами місцевого самоврядування, громадськими інституціями, суб'єктами господарювання та мешканцями територіальних громад.

2.2. Локальне нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації міжнародного співробітництва Луцькою міською радою

Система локальних нормативно-правових документів Луцької міської територіальної громади формується на основі Конституції України та чинного загальнонаціонального законодавства та міжнародно-правових стандартів. Ключовим документом, що узагальнює організаційні засади, права та обов'язки громади, є Статут Луцької міської територіальної громади (далі – Статут), затверджений рішенням міської ради від 20.12.2023 № 54/97 [36].

Ухвалення Статуту було результатом необхідності адаптації локального правового поля до умов, сформованих після впровадження масштабної реформи децентралізації. Основними чинниками прийняття оновленого акту були: а) істотне розширення територіальних меж громади та потреба врахування інтересів нових населених пунктів, адже ЛМТГ була створена у 2019 р., а її сучасна конфігурація визначена згідно з розпорядженням КМУ від

12 червня 2020 року № 708-р, до складу якої входить 1 місто, 1 селище та 34 села; б) трансформація законодавчого середовища та потреба приведення нормативних положень у відповідність до оновлених законів, особливо у частині нових компетенцій, що їх отримали територіальні громади внаслідок децентралізації [37].

Статут виступає базовим локальним актом нормативно-правового характеру, що ухвалюється міською радою в інтересах та від імені територіальної громади [29]. Він визначає правовий статус громади, коло її повноважень, організаційні механізми функціонування та напрями майбутнього розвитку, включно з аспектами міжнародного співробітництва міста. Дія документа є обов'язковою для структур місцевого самоврядування, органів державної виконавчої влади, а також для всіх фізичних і юридичних осіб, які провадять діяльність у межах ЛМТГ [1; 29].

Що стосується сфери міжнародного співробітництва, Статут Луцької міської територіальної громади визначає правові рамки та інституційні механізми здійснення зовнішніх комунікацій і міжнародної діяльності. Закріплені в ньому положення окреслюють принципи, напрями та інструменти міжнародного співробітництва громади, забезпечуючи узгодженість місцевих ініціатив із національним законодавством та зовнішньополітичними орієнтирами держави.

Одним із важливих компонентів міжнародної діяльності, визначених Статутом, є розвиток багатовекторних зв'язків із закордонними партнерами (Розділ VII). Документ надає міській раді, її виконавчому органу і уповноваженим посадовим особам повноваження щодо підтримки та розширення співпраці з іноземними муніципалітетами, зокрема містами-побратимами. У цьому контексті Статут передбачає можливість організації офіційних та робочих делегацій, обмінів між представниками органів влади, комунальних установ, освітніх та мистецьких колективів, спортивних команд, молодіжних груп. Результатом такого підходу має бути зміцнення міжкультурного діалогу, набуття досвіду муніципального управління та формування позитивного іміджу громади на міжнародній арені [36].

Важливим напрямом, задекларованим Статутом, є участь ЛМТГ у міжнародних асоціаціях та інституціях місцевого самоврядування. При цьому документ чітко встановлює, що долучення до подібних об'єднань базується на добровільності та договірних засадах, а також не може супроводжуватися переданням будь-яких власних самоврядних повноважень іноземним чи міжнародним структурам [36].

Значна увага в Статуті відведена співпраці з міжнародними фінансовими й економічними організаціями. Міська рада уповноважена сприяти залученню іноземних інвестицій, кредитних ресурсів, грантових коштів, міжнародної технічної та гуманітарної допомоги. Такі можливості створюють умови для реалізації розвиткових, інфраструктурних, соціальних та екологічних проєктів, що мають стратегічне значення для громади.

Окремо передбачено обов'язок органів місцевого самоврядування здійснювати моніторинг міжнародних муніципальних проєктів, які впроваджуються у співпраці з іноземними інституціями. Такий контроль спрямований на забезпечення ефективності, прозорості та результативності діяльності, що здійснюється в інтересах громади. Моніторингові функції охоплюють соціальну, економічну, культурну сфери, сприяючи комплексному розвитку території [36].

Важливою складовою міжнародної діяльності ЛМТГ згідно зі Статутом є реалізація іміджевих та маркетингових ініціатив. Завдяки таким проєктам громада має змогу посилювати власну конкурентоспроможність, формувати інвестиційну привабливість та поширювати позитивні інформаційні матеріали про потенціал міста та його населених пунктів.

Статут також регламентує порядок співпраці з іноземними організаціями, які прагнуть створити свої представництва на території громади. Міська рада надає необхідну консультаційну та організаційну підтримку, що сприяє розвитку економічних, культурних та наукових відносин із закордонними партнерами [36].

Важливою особливістю міжнародної діяльності громади є взаємодія з українською діаспорою. Статут визначає обов'язок органів місцевого

самоврядування підтримувати зв'язки з об'єднаннями українців за кордоном, які мають історичне, культурне чи родинне походження, пов'язане з Луцьком і Волиню. Міська рада може затверджувати спеціальні програми розвитку такої співпраці, що сприяє збереженню національно-культурної спадщини та розширенню гуманітарних відносин [36].

Крім того, Статут підкреслює важливість міжкультурної взаємодії, надаючи органам місцевого самоврядування мандат на реалізацію політики, спрямованої на розвиток міжкультурних контактів та інтеграцію різних соціальних груп у спільний культурний простір. Це відповідає європейським підходам до місцевого розвитку та підсилює гуманітарну складову міжнародної діяльності.

Також Статут фіксує можливість здійснення міжнародних ініціатив органом місцевого самоврядування самостійно, за винятком тих випадків, коли законодавство вимагає обов'язкового погодження з Міністерством закордонних справ України. Таке співвідношення дозволяє поєднати автономію муніципалітету у зовнішніх відносинах і дотримання державної зовнішньополітичної доктрини [36].

Загалом, Статут формує комплексну правову основу міжнародної діяльності громади, визначаючи її форми, напрями, організаційні механізми та обмеження. Завдяки цьому документу міжнародне співробітництво набуває системного характеру, охоплюючи економічну, гуманітарну, культурну, соціальну та інвестиційну сфери. Статут не лише унормовує зовнішні комунікації ЛМТГ, але й забезпечує стратегічний розвиток громади в умовах глобальної взаємодії та євроінтеграційних процесів.

Ключовим інструментом забезпечення реалізації в Луцькій міській територіальній громаді державної політики у сфері міжнародного співробітництва та взаємодії з міжнародними організаціями і фінансовими інституціями є Програму розвитку міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади та залучення міжнародної технічної допомоги на 2024–2025 роки затвердженої рішенням Луцької міської ради від 20.12.2023

№ 54/23, зі змінами, внесеними рішеннями Луцької міської ради від 30.05.2024 № 59/99, від 18.12.2024 № 66/74, від 27.08.2025 № 80/108 [38].

З погляду на перспективи, також є затвердженою Програма розвитку міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади та залучення міжнародної технічної допомоги на 2026–2028 роки [39].

Програма розроблена та прийнята відповідно до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про транскордонне співробітництво», Указу Президента України «Про День Європи» від 08.09.2023 № 266/2023, Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (постанова Верховної Ради України від 14.07.1993 № 3384-12 «Про приєднання України до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями»), Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Цільовою спрямованістю Програми є вирішення наявного комплексу проблем, що потребують системного реагування. Зокрема, йдеться про необхідність зміцнення позитивного іміджу Луцької міської територіальної громади у взаємодії з іноземними партнерами, активізації співпраці з містами, з якими укладено відповідні угоди, та підвищення обізнаності населення щодо євроінтеграційного курсу України й функціонування інституцій ЄС. Відчутними залишаються фінансові обмеження громади у сфері міжнародного партнерства та реалізації спільних проєктів, а також недостатнє інформування місцевих установ про потенціал міжнародної технічної допомоги. Крім того, фіксується низький рівень компетентностей виконавчих органів у сфері залучення зовнішньої підтримки для впровадження інноваційних ініціатив [38].

У цьому контексті Програма передбачає реалізацію комплексу завдань, що охоплюють виконання положень чинних угод про побратимство та поглиблення партнерства з іноземними містами й регіонами, а також розширення географії міжнародних контактів через встановлення співпраці з новими закордонними громадами. Її реалізація спрямована на формування й підтримку позитивного міжнародного іміджу громади як інноваційного та

надійного партнера, організацію офіційних прийомів іноземних делегацій і представників дипломатичних та міжнародних інституцій відповідно до протокольних вимог, розвиток мережі партнерства між місцевими суб'єктами господарювання та зарубіжними організаціями, підвищення поінформованості громадян щодо перебігу та перспектив євроінтеграції України, а також підготовку конкурентних проєктних заявок для грантових програм і забезпечення результативного впровадження відповідних проєктів.

Основним документом довгострокового планування та розвитку міжнародного співробітництва ЛМТГ є «Стратегія розвитку Луцької міської територіальної громади до 2030 року», затверджена рішенням Луцької міської ради від 31.07.2024 № 61/128 [40].

Документ було розроблено у рамках діяльності проєкту Ради Європи «Зміцнення стійкості демократичних процесів через громадську участь під час війни та в післявоєнний період», який реалізується Офісом Ради Європи в Україні у рамках ухваленого Плану дій для України «Стійкість, відновлення і відбудова» на 2023–2026 рр.

Документом визначено п'ять стратегічних цілей розвитку Луцької міської територіальної громади: «Луцька молодіжна громада», «Нова громада з історичним центром», «Сучасний екополіс», «Регіональний лідер», «Громада сучасності та інновацій» [40].

Стосовно міжнародного співробітництва, Стратегією виокремлено оперативну ціль 4.2 «Представлення інтересів та об'єднання спільних потреб територіальних громад регіону на всеукраїнському та міжнародному рівнях» стратегічної цілі № 4 «Громада – регіональний лідер». Її досягнення передбачено через:

- активізацію співпраці з іноземними містами-партнерами, розширення просторової мережі міжнародних контактів;
- посилення координації міжрегіональної взаємодії, зміцнення міжнародних культурних зв'язків, формування в громаді вищого рівня міжкультурної відкритості й доброзичливості.

Досягнення оперативної цілі 5.3 «Міжнародна співпраця для розбудови взаємодії в рамках транскордонного співробітництва та інтеграції України з ЄС», що належить до стратегічної цілі № 5 «Громада сучасності та інновацій» передбачено через:

- поглиблення взаємодії з органами місцевого самоврядування та інституціями держав-членів Європейського Союзу;
- активне залучення проєктів і фінансових ресурсів у сфері транскордонного співробітництва, зокрема задля розширення міжнародного культурного діалогу та зміцнення інтеркультурної відкритості громади [40].

Інституційне забезпечення міжнародного співробітництва Луцькою міською територіальною громадою реалізується через Управління міжнародного співробітництва та проєктної діяльності. Управління є спеціалізованою ланкою у структурі Луцької міської ради. Підрозділ функціонує як виконавчий орган міської ради та забезпечує практичну реалізацію зовнішньополітичних орієнтирів громади відповідно до державної стратегії розвитку міжнародних відносин. Його діяльність формалізується локальними нормативно-правовими актами, що визначають: а) підзвітність міській раді; б) підпорядкованість виконавчому комітету та міському голові; в) регламентацію кадрових та організаційних засади функціонування.

Управління виконує роль координатора зовнішніх зв'язків, формуючи інституційне підґрунтя для партнерства з іноземними громадами, міжнародними організаціями та фондами. Через таку інституційну структуру громада отримує можливість брати участь у міжмуніципальних, гуманітарних, освітніх та інвестиційних програмах. До ключових напрямів роботи Управління відносяться:

- організація офіційних контактів із закордонними партнерами;
- супровід міжнародних делегацій;
- розроблення та впровадження грантових ініціатив;
- аналітичний супровід міжнародної діяльності міської ради тощо.

Управління виступає у ролі посередника між органами місцевого самоврядування та зовнішніми інституціями. Інституція забезпечує методичну

підтримку іншим департаментам у питаннях підготовки заявок і реалізації проєктів, що фінансуються за рахунок позабюджетних ресурсів [41].

Таким чином, інституційне забезпечення міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади набуває системного характеру завдяки діяльності спеціалізованого управління, що виконує функцію організаційного, координаційного та представницького центру зовнішніх комунікацій громади. Його робота сприяє не лише зміцненню міжнародних зв'язків, а й інтеграції місцевих стратегій розвитку у ширший європейський та глобальний контекст.

Висновки до розділу 2

Міжнародне співробітництво територіальних громад України формує важливий напрям їхньої інституційної спроможності. Також він є ключовим інструментом інтеграції держави у європейський політичний та економічний простір. Аналіз нормативно-правових актів свідчить про системність і глибину правового регулювання цієї сфери, що охоплює як міжнародні документи Ради Європи, так і широкий комплекс національного законодавства. Визнання права громад на міжнародну діяльність, чітке визначення суб'єктів співпраці та розподіл видів міжнародної взаємодії – транскордонної, міжтериторіальної та транснаціональної, – забезпечує органам місцевого самоврядування можливість формувати партнерські відносини на умовах рівності та взаємної вигоди. Водночас міжнародні програми ЄС та Східного партнерства розширюють потенціал територіальних громад, пропонуючи фінансові інструменти, освітні та інституційні можливості, що стимулюють соціально-економічний розвиток на місцевому рівні. Така багатовимірна система взаємодії підсилює позиції громад як суб'єктів міжнародного публічного права, формує практику європейського врядування та сприяє реалізації державної політики децентралізації. У результаті міжнародне співробітництво стає важливим чинником розвитку громад, їх конкурентоспроможності та залучення ресурсів, а також зміцнює міжнародний авторитет України, поглиблюючи інтеграцію до європейського співтовариства.

Нормативно-правове та інституційне забезпечення міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади демонструє високий

рівень структурованості та відповідності сучасним вимогам децентралізованого врядування. Статут громади та спеціальні програмні документи формують комплексну систему регуляторних механізмів, що визначають правові рамки, інструменти й напрями зовнішньої діяльності муніципалітету. Вони інтегрують положення національного та міжнародного права, забезпечуючи узгодженість місцевих ініціатив із державним зовнішньополітичним курсом та європейськими стандартами транскордонної взаємодії. Окреме значення має інституційна складова, представлена спеціалізованим управлінням, яке виконує функції координатора, аналітичного центру і комунікаційного майданчика для співробітництва з іноземними партнерами та донорами. Стратегічні документи розвитку громади підсилюють нормативну основу, окреслюючи ключові пріоритети інтеграції у європейський простір та розбудови взаємодії в межах транскордонного партнерства. Таким чином, сформована модель поєднання нормативно-правових актів і інституційних механізмів створює цілісну платформу для розширення міжнародних зв'язків, поглиблення міжкультурного діалогу й зміцнення позицій Луцької міської територіальної громади як активного суб'єкта міжнародного співробітництва.

РОЗДІЛ 3

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА НАПРЯМИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

3.1. Практичні аспекти реалізації міжнародного співробітництва Луцькою міською радою

Міжнародне співробітництво територіальних громадам є одним із ключових механізмів інтенсифікації співпраці, що володіє потенціалом на забезпечення комплексного розв'язання завдань місцевого й регіонального розвитку та створює передумови для ефективної реалізації заходів, пов'язаних з європейською інтеграцією.

Луцька міська територіальна громада підтримує мережу побратимських і партнерських контактів із 21 містом та регіоном у 11 державах світу. Зокрема, серед них вирізняється сім партнерів у Республіці Польща – Люблін, Ольштин, Жешув, Замость, Торунь, Білосток і Хелм, а також чотирнадцять міст і регіонів інших країн: край Ліппе, міста Швайнфурт і Вюрцбург (Федеративна Республіка Німеччина), Тракайський і Тауразький райони та місто Каунас (Литовська Республіка), Бандирма (Турецька Республіка), Сянтань (Китайська Народна Республіка), Горі (Грузія), Кійов (Чеська Республіка), Світ (Словацька Республіка), Патра (Греція), Алба Юлія (Румунія), Кент (США) [39].

У межах реалізації чинних двосторонніх угод систематично здійснюються обміни делегаціями. Їх ціллю є перейняття управлінського, інституційного та соціально-економічного досвіду, впровадження перевірених практик розвитку громад. Ця співпраця реалізується через навчальні поїздки, участь у міжнародних культурних, економічних і спортивних подіях, а також шляхом виконання спільних проєктів міжнародної технічної допомоги (грантових ініціатив). Крім того, регулярними є протокольні робочі візити

офіційних делегацій до міст-партнерів, приурочені до державних чи локальних важливих подій.

У 2024 році в Брюсселі (Королівство Бельгія) при Європейському комітеті регіонів розпочало роботу представництво міста Луцька. Функціонування такого офісу в столиці Європейського Союзу створює умови для залучення до ініціатив Європейського комітету регіонів, підсилює можливості доступу до програм ЄС та зовнішніх ресурсів, а також забезпечує широку презентацію міста на провідних європейських платформах.

Луцька міська рада підтримує активні зв'язки з дипломатичними представництвами іноземних держав та офісами міжнародних організацій в Україні. Підтвердженням зростаючого інтересу з боку міжнародних партнерів є візити надзвичайних і повноважних послів, консулів та представників міжнародних структур [42].

Практичні аспекти реалізації міжнародного співробітництва Луцькою міською радою становлять важливий напрям сучасного муніципального управління. Актуалізує цей напрям той факт, що міжнародні партнерства дедалі частіше виступають каталізатором локального розвитку. У випадку Луцька, міжнародна діяльність не обмежується формальними контактами, а стає інструментом стратегічного оновлення міста. Її реалізація відбувається через проєктний менеджмент, участь у транскордонних програмах, залучення технічної допомоги тощо. Зокрема, основними формами реалізації міжнародного співробітництва Луцькою міською радою є: а) двосторонні партнерства (міста-побратими); б) участь у транскордонних програмах; в) грантові ініціативи (зокрема програми Ради Європи, ЄС та донорів); г) технічна допомога й експертні обміни; д) участь у міжнародних мережах (ініціативи з підтримки муніципального управління).

Луцька міська рада систематично публікує інформацію про поточні міжнародні проєкти, що ілюструє різноманітність інструментів: від екологічних ініціатив до *STEM-освіти* та енергомодернізації [42; 44].

Одним із аспектів реалізації політики міжнародного співробітництва Луцькою міською радою є членство у міжнародних організаціях. Зокрема,

Луцьк, як адміністративний центр Волинської області входить до складу Єврорегіону «Буг» – транскордонного об'єднання що також охоплює Люблінське та Білопідляське воєводства Республіки Польща, Брестську область Білорусі, а також частину Львівської області. Його діяльність поширюється на територію площею 64 тис. км² з населенням понад 5 млн осіб і спрямована на інтенсифікацію взаємодії між регіонами. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну суттєво ускладнило роботу з білоруською стороною. Формат взаємодії було адаптовано до сучасних викликів, з фокусом співробітництва на українсько-польському напрямі та гуманітарній/логістичній допомозі [43].

Луцьк виступив одним із засновників міжнародного проєкту «Шлях Гедиміновичів», покликаного популяризувати спільну історико-культурну спадщину України, Литви, Білорусі та Польщі через створення конкурентного туристичного маршруту, інтегрованого у загальноєвропейський простір культурних шляхів Ради Європи. З цією метою у травні 2013 р. шість українських міст – Луцьк, Кам'янець-Подільський, Дубно, Острог, Ізяслав та Хотин – заснували Асоціацію органів місцевого самоврядування «Шлях Гедиміновичів», президентом якої обрали Луцького міського голову Миколу Романюка. Згодом до об'єднання приєдналися нові українські та іноземні партнери. Станом на лютий 2014 р. в проєкті вже брали участь 20 учасників. 26 листопада 2013 року у Каунасі представники муніципалітетів підписали Звернення до європейських лідерів із закликом підтримати цю першу у Східній Європі ініціативу щодо створення культурного маршруту Ради Європи [43].

У січні 2024 р. Луцька міська рада стала асоційованим партнером Європейського альянсу міст і регіонів для відбудови України, заснованого Комітетом Регіонів та його партнерами. Альянс покликаний консолідувати європейські та українські об'єднання місцевої влади з метою координації зусиль, спрямованих на підтримку відновлення України, зміцнення місцевої демократії й просування європейських цінностей. Партнерами ініціативи виступають ЄІБ, ЄБРР, ОЕСР та Банк розвитку Ради Європи, які працюють

над поглибленням співпраці з муніципалітетами задля забезпечення сталого розвитку країни [43].

Із 2011 р. Луцьк реалізує Програму Ради Європи та Європейської Комісії «Інтеркультурні міста» і входить до Міжнародної мережі інтеркультурних міст. У червні 2012 р. тут відбувся Перший Форум інтеркультурних міст, який об'єднав представників українських та іноземних муніципалітетів.

Із 2008 р. Луцьк є членом Ліги історичних міст, яка об'єднує міста зі значною архітектурною та історичною спадщиною та зосереджується на збереженні культурних надбань і поширенні ідей миру.

У 2009 р. місто приєдналося до ініційованої Європейським Союзом Угоди мерів – однієї з ключових європейських платформ, спрямованих на об'єднання міст, що прагнуть реалізувати цілі спільної енергетичної та кліматичної політики ЄС [43].

У рамках розвитку міжнародного співробітництва та європейської інформації управління міжнародного співробітництва та проектної діяльності проводиться робота із розширення мережі міст-партнерів, забезпечення організаційного супроводу зустрічей з іноземними делегаціями та робочих візитів представників Луцької міської ради за кордон, залучення, гуманітарної допомоги від міжнародних та закордонних донорів для підтримки ЗСУ, ВПО та життєдіяльності Луцької МТГ в умовах воєнного стану, проведення заходів до Дня Європи тощо [44].

Зокрема, у 2025 р. управління міжнародного співробітництва та проектної діяльності Луцької міської ради:

- підписано протокол намірів про співпрацю між містами Луцьк і Кент (США) від 05.02.2025;

- 14–30 травня 2025 р. проведено призову екологічну онлайн-вікторину до Дня Європи, участь у якій взяло 30 осіб, переможцями стали 17 осіб, які отримали тематичні подарунки: екоторби, термочашки, наліпки, торбинки для овочів і фруктів, закуплені в межах міжнародного проєкту «Спільний пошук нових рішень у комунальному господарстві: поводження з органічними відходами у Луцькій міській територіальній громаді»;

- забезпечено участь офіційних делегацій Луцької міської територіальної громади у 12 міжнародних заходах за кордоном; надано організаційний супровід у проведенні 18 міжнародних зустрічей (з них 1 в режимі онлайн), 4 рекреаційні поїздки дітей Луцької громади за кордон;

- проведено роботу, спрямовану на підтримку ЗСУ, ВПО та життєдіяльності Луцької МТГ в умовах воєнного стану, де результатом комунікації з містами-партнерами залучено гуманітарну допомогу: від м. Швайнфурт (ФРН) для Луцького клінічного пологового будинку (60 тис. євро грошової допомоги від фонду Георга Людвіга Рексрота (*Georg Ludwig Rexroth-Stiftung*) та 5 ліжок різного функціонального призначення; від м. Вюрцбург (ФРН) спеціалізований автомобіль для перевезення людей з інвалідністю (на 8 осіб) [44].

У рамках залучення позабюджетних коштів та реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги У 2025 р. в Луцькій міській територіальній громаді реалізовується комплекс міжнародних проєктів, спрямованих на модернізацію освітнього, екологічного та соціального розвитку.

У співпраці з краєм Ліппе (ФРН) впроваджується програма зміцнення STEM-освіти, що передбачає масштабне технічне переоснащення лабораторій природничих дисциплін, студій інноваційних технологій та мультимедійних просторів, а також організацію освітніх візитів для обміну педагогічними практиками. Робота проводиться у рамках реалізації проєкту «Розвиваємо STEM-освіту разом: інноваційне навчання в Ліппе та Луцьку», де донором є Уряд Федеративної Республіки Німеччина через Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку, яке представлене неприбутковим ТОВ «*Engagement Global*»/Сервісною службою «Міста в єдиному світі» в межах Програми «Сталий муніципальний розвиток через партнерські проєкти (НАКОРА)» [42].

Паралельно з цим здійснюється транскордонний екологічний проєкт із муніципалітетом Жешува, у межах якого розпочато створення нового природного парку вздовж річки Стир, проведено низку природоохоронних експертних заходів, освітніх конкурсів для школярів та підготовлено

проміжну технічну та фінансову звітність. Донором проекту «Дике життя у великому місті: захист і промоція дикої природи й біорізноманіття в Луцьку та Жешуві» виступає Європейський Союз через Орган управління Програми *Interreg NEXT* Польща–Україна 2021–2027 рр., представлений Міністерством фондів розвитку та регіональної політики Республіки Польща.

У межах співробітництва із Шведським міжнародний центр місцевої демократії (*ICLD*) за підтримки Шведського агентства з питань міжнародної співпраці та розвитку (*SIDA*), яке є урядовим агентством Міністерства закордонних справ Швеції, у взаємодії із м. Пітео (Швеція) триває дослідження громадянської активності молоді, що включає серію фокус-груп і масштабне онлайн-опитування, спрямоване на оцінку рівня залучення молоді до процесів ухвалення рішень [42].

Окрім поточних ініціатив, розпочато реалізацію нових грантових програм. У взаємодії з краєм Ліппе (ФРН) за підтримки ряду Федеративної Республіки Німеччина через Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку, яке представлене неприбутковим ТОВ «*Engagement Global*»/Сервісною службою «Міста в єдиному світі» в межах Програми «Сталий муніципальний розвиток через партнерські проекти (*NAKOPA*)» впроваджується проєкт «Енергомодернізація нового центру *STEM-освіти* в Луцьку: популяризація кліматичних заходів», що покликаний сформувати енергоефективний інноваційний навчальний простір та популяризувати кліматичні практики.

Спільно із містом Вюрцбург (ФРН) у рамках програми «Фонд малих проєктів з політики розвитку територіальних громад» (*KPF 2025*) проводиться робота із реалізації проєкту «Промені життя: гістероскопія для здорового майбутнього в Луцьку» щодо модернізації медичної інфраструктури через закупівлю сучасного гістероскопічного обладнання для Луцького пологового будинку [44].

У межах уже реалізованих міжнародних ініціатив Луцької міської територіальної громади особливо вирізняються кілька масштабних проєктів, що суттєво вплинули на розвиток міста та його інфраструктури. Одним із

найзначніших стало відновлення історико-культурної спадщини Луцька та Любліна, спрямоване на посилення туристичної привабливості та створення спільних культурних просторів.

За підтримки Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014–2020 рр. Європейського інструменту сусідства та партнерства було проведено комплексну реставрацію башти Чорторийських, оборонних мурів і монастиря єзуїтів, благоустрій прилеглої території та дослідження нововиявлених підземних приміщень XV–XVIII ст. На основі відновлених пам'яток створено сучасний музей-майстерню середньовічної історії з інтерактивними інсталяціями, *VR-контентом* та мультимедійними сервісами. Проєкт «Нове життя старого міста: ревіталізація пам'яток історико-культурної спадщини Любліна і Луцька» також включав міжнародну наукову конференцію та масштабну інформаційну кампанію, що популяризувала оновлені туристичні об'єкти [42].

У сфері екологічного управління одним з ключових став проєкт «Спільний пошук нових рішень у комунальному господарстві: поводження з органічними відходами у Луцькій міській територіальній громаді», реалізований у партнерстві з німецьким краєм Ліппе та профінансований Міністерством економічної співпраці та розвитку Німеччини у рамках програми «Сталий розвиток громад через партнерські проєкти – *НАКОРА 2020*». Він був спрямований на удосконалення системи поводження з органічними відходами у громаді. У його межах встановлено обладнання для очистки фільтрату на полігоні, закуплено компостери для освітніх закладів, розроблено концепцію управління органічними відходами, проведено професійні обміни та інформаційні кампанії для мешканців [44].

Ще один спільний українсько-німецький проєкт «Використання екологічних і розумних технологій у системі громадського транспорту міста Луцька» у рамках «Програма *НАКОРА-2018*» за фінансування Міністерства економічної співпраці та розвитку Німеччини через некомерційне ТОВ «Engagement Global», був зосереджений на впровадженні екологічних та «розумних» рішень у громадському транспорті Луцька. Упродовж його

реалізації створено Стратегію розвитку транспортної інфраструктури до 2025 р., встановлено дев'ять «розумних» зупинок та 22 інформаційні табло, оснащені автономним живленням, *Wi-Fi*, камерами та сервісами для пасажирів. Розроблено спеціалізований сайт транспортної системи, проведено навчання для водіїв і перевізників, здійснено технічне оновлення частини рухомого складу та організовано взаємні фахові візити для обміну досвідом [42].

Вагомим внеском у розвиток туристичної інфраструктури стало оновлення Луцького зоопарку в межах транскордонної співпраці з містами Замость та Жешув за підтримки Програми транскордонного співробітництва Польща–Білорусь–Україна 2007–2013 Європейського інструменту сусідства та партнерства. Проєкт «Модернізація зоопарків в Замості та Луцьку, а також опрацювання концепції створення рекреаційної зони у Жешуві з метою розвитку транскордонного природного туризму» передбачав масштабну реконструкцію території, будівництво спеціалізованих комплексів для ведмедів і левів, зведення нових вольєрів, облаштування доріг, мереж, освітлення, систем відеоспостереження та водопостачання. Завдяки цьому зоопарк отримав сучасну інфраструктуру й став одним із найбільш відвідуваних сімейних просторів міста. Партнери також обмінювалися досвідом модернізації природоохоронних об'єктів та опрацювали концепцію створення рекреаційної зони у Жешуві [42].

Усі ці ініціативи демонструють зростаючу компетентність Луцької міської ради у реалізації міжнародних проєктів, її спроможність ефективно залучати фінансові ресурси, модернізувати інфраструктуру, підтримувати збереження культурної спадщини та впроваджувати сучасні екологічні й технологічні рішення. Сукупність цих ініціатив формує інтегровану модель сталого розвитку громади, поєднуючи інновації в освіті, екології, молодіжній політиці та охороні здоров'я.

3.2. Зарубіжний досвід реалізації міжнародного співробітництва територіальними громадами та перспективи для України

Вивчення зарубіжних підходів до організації міжнародної взаємодії територіальних громад становить ключовий елемент дослідницького процесу, оскільки практики, апробовані в інших державах, дають змогу окреслити дієві моделі співпраці, що забезпечують поступальний розвиток та підсилення інститутів місцевого самоврядування. У глобальному вимірі форми міжмуніципального партнерства набувають різноманітних характеристик. Зазвичай, вони зумовлені історичними, соціокультурними та економічними умовами регіону. Аналіз цих моделей дозволяє не лише визначити їхні сильні сторони та виявити потенційні проблеми, а й адаптувати ефективні підходи до національних потреб України. У цьому контексті особливу увагу доцільно приділити практикам, сформованим у Європі, Північній Америці, Азії та Африці, адже вони демонструють різні концептуальні підходи до організації та інституціалізації співпраці [45, с. 64].

Для поглиблення наукового розуміння можливостей розвитку міжнародної взаємодії територіальних громад доцільним є звернення до досвіду держав, що успішно формують міжмуніципальні партнерства на основі інтегрованого використання фінансових і інституційних інструментів міжнародного рівня. Особливу роль у цьому процесі відіграють країни Європейського Союзу, де міжмуніципальна співпраця спирається на стійкі традиції регіональної політики та багаторівневого врядування.

Показовими в цьому аспекті є приклади Франції, Німеччини та Польщі, які презентують різні моделі організації міжгромадної взаємодії з акцентом на ефективне залучення ресурсів, використання європейських програм підтримки та відповідність локальним стратегічним пріоритетам. Їхній досвід дозволяє окреслити ключові інструменти міжнародного партнерства, що можуть бути продуктивно імplementовані в українське середовище.

У межах аналізу зарубіжних механізмів міжмуніципальної співпраці важливим є вивчення інституційних платформ, які забезпечують

результативність партнерств між громадами. Європейський Союз сформував розгалужену систему програм, серед яких особливо значущими є *Interreg* та *URBACT*. Програма *Interreg* орієнтована на стимулювання транскордонної, транснаціональної та міжрегіональної взаємодії шляхом фінансування проєктів у галузях інфраструктури, інноваційного розвитку, екологічної модернізації та сталого використання ресурсів. Її потенціал полягає у здатності консолідувати ресурси громад різних держав задля спільного вирішення проблем, що мають надтериторіальний характер, а також у можливості підтримувати проєкти, адаптовані до специфічних локальних потреб, але здатні генерувати транскордонний ефект [46; 47, с. 10].

Програма *URBACT* спрямована на поширення інноваційних управлінських рішень і налагодження обмінів між громадами, що прагнуть удосконалити систему міського врядування та впровадити сучасні моделі територіального розвитку. Через формування тематичних мереж *URBACT* забезпечує умови для колективної розробки стратегічних документів та адаптації успішних практик до конкретних локальних умов [45, с. 65; 48].

Додаткову роль у поглибленні партнерських відносин відіграють європейські мережі міжтериторіальної співпраці, зокрема Європейська асоціація транскордонних регіонів та Програма побратимства міст. Такі платформи посилюють інституційну сталість співпраці, сприяють формуванню довгострокових контактів і надають громадам доступ до ширших міжнародних ресурсів та можливостей обміну досвідом [45, с. 65]. Практичне застосування цих інструментів переконливо демонструє їхню здатність зміцнювати локальні спроможності та інтегрувати громади в глобальні комунікаційні та проєктні процеси.

Взаємодія між громадами США та Канади є показовим прикладом результативної двосторонньої співпраці, що ґрунтується на географічній наближеності, економічній взаємозалежності та історичних взаємозв'язках. Її інституційний ландшафт охоплює як формалізовані угоди, так і діяльність транскордонних рад, спрямованих на вирішення спільних проблем, серед яких особливо важливими є питання управління водними ресурсами басейну

Великих озер та розвиток транскордонної транспортної інфраструктури. Місцеві громади обох країн активно користуються грантовими інструментами, що фінансуються відповідними урядами, для реалізації проєктів, орієнтованих на стимулювання економічного розвитку, поглиблення соціальної взаємодії та зміцнення територіальної згуртованості [49].

Вагому роль відіграє й культурний вимір співпраці, оскільки мовна та історична близькість створює сприятливі умови для партнерств у сферах освіти, мистецтва, культурної дипломатії та туризму. Крім того, практика договірного побратимства забезпечує можливість системного обміну досвідом та формування стійких горизонтальних зв'язків, що сприяють довготривалому розвитку місцевих спільнот.

Отже, практика транскордонної взаємодії між громадами США та Канади наочно демонструє, що висока ступінь інтегрованості в спільному просторовому, економічному й інституційному середовищі здатна суттєво підвищувати якість життя населення, забезпечувати розв'язання взаємних проблем та зміцнювати економічний потенціал прикордонних регіонів. Досвід залучення українських громад до міжнародної співпраці виявився корисним не лише як формальний обмін практиками, а й як реальна можливість зрозуміти, як працюють інші місцеві спільноти. Важливу частину цієї роботи становлять грантові програми та угоди про побратимство. Саме вони часто дають громадам те, чого на місцевому рівні бракує найбільше: стартові ресурси, організаційну підтримку та контакти, без яких спільні проєкти просто не зрушили б з місця. Такі інструменти не лише відкривають доступ до фінансування, а й примушують партнерів більше взаємодіяти, передавати досвід і поступово нарощувати власні можливості.

Грантові програми, які надають урядові та міжнародні установи, а також приватні фонди, допомагають громадам запускати різні ініціативи — від оновлення інфраструктури до освітніх чи екологічних проєктів. У США та Канаді, наприклад, існують програми на кшталт *Community Development Block Grants* чи *New Horizons for Seniors* [50]. Вони спрямовані на підтримку місцевих громад і розв'язання їхніх конкретних проблем. Отримання таких

грантів зазвичай спонукає громади шукати нові ідеї й підходи, адаптовані до власних потреб, і тим самим рухати вперед розвиток територій.

Угоди про побратимство, своєю чергою, формують підґрунтя для довготривалих партнерств, що охоплюють культурний, освітній, соціальний та економічний обмін. Такі відносини, як, наприклад, партнерство між Баффало (США) і Квебеком (Канада), підтверджують ефективність цих механізмів у розширенні культурної взаємодії, розвитку туристичних потоків та підтримці підприємницького середовища [49].

У результаті гранти та побратимські договори не лише розширюють горизонти міжнародної кооперації, а й формують платформу для втілення інновацій, орієнтованих на підвищення рівня добробуту громади. Поєднання цих інструментів із належною інституційною підтримкою створює потенціал для їхньої ефективної адаптації до потреб українських територіальних громад.

У країнах Азії та Африки досвід міжмуніципального співробітництва засвідчує застосування унікальних інноваційних підходів, спрямованих на подолання спільних проблем в умовах обмежених ресурсів. Попри нестачу фінансів, недостатній розвиток інфраструктури та значні соціально-економічні диспропорції, громади цих регіонів змогли сформувати механізми, що забезпечують сталий локальний розвиток за рахунок активізації міжнародних партнерств [51]. Територіальні громади країн Азії та Африки впроваджують локалізовані технологічні рішення, адаптовані до їхніх масштабів і можливостей. Наприклад, доступні моделі спільного управління водними ресурсами – спільне інвестування у створення свердловин або розвиток малих енергетичних систем – дозволяють ефективно задовольняти базові потреби місцевого населення. У рамках партнерств громади беруть участь у взаємному обміні експертними знаннями та реалізують спільні програми, орієнтовані на кліматичну адаптацію, відновлення деградованих земель та удосконалення агроекологічних практик.

У країнах Азії особливо важливими є партнерства, що функціонують у межах регіональних мереж і забезпечують доступ до міжнародних фондів, сприяють взаємообміну у сферах екології, освіти й охорони здоров'я. У свою

чергу, для територіальних громад країн Африки пріоритетом є соціальні інновації. Мова іде про створення кооперативів та форм різних колективних бізнес-моделей, які не лише підтримують зайнятість, а й сприяють підвищенню рівня соціального забезпечення місцевого населення [52, с. 163].

Міжнародні організації, насамперед ООН та Світовий банк, уже багато років залишаються ключовими партнерами для місцевих громад у різних країнах [53, с. 92]. Їхня підтримка не обмежується лише фінансуванням; зачастую вони також надають консультації, аналітичну допомогу й допомагають громадам формувати проєкти, здатні сприяти розв'язанню проблем локального рівня. Для прикладу, програми сталого розвитку ООН охоплюють як сфери модернізацію інфраструктури і розширення освітніх можливостей, так і подолання соціальних дисбалансів. Світовий банк, своєю чергою, пропонує довгострокові кредити та гранти, які громади використовують для оновлення інженерних мереж, покращення доступу до базових послуг чи відновлення місцевих економік. Окреме місце займають проєкти, спрямовані на підтримку прав жінок, посилення механізмів місцевого самоврядування та більш раціональне використання природних ресурсів.

Подальше розширення міжнародних зв'язків українських громад вимагає уважного вивчення моделей міжмуніципального співробітництва, що склалися у світі. Кожна країна виробила свої підходи, специфіка яких визначається особливістю політичної системи, рівнем децентралізації чи економічного розвитку. Однак найбільш стійкими виявилися ті, де поєднано інституційну спроможність територіальної громади, наявність доступу до зовнішніх фінансових інструментів і чітко налагоджених механізмів багаторівневого врядування. Саме на такій основі європейські громади вибудовують партнерства: опираючись на стабільні стратегічні рамки ЄС у поєднанні зі спеціалізованими програмами транскордонної співпраці [45, с. 66].

Європейські програми *Interreg* та *URBACT* є своєрідними масштабними міжнародними мережами, що надають можливість територіальним громадам отримувати фінансування, переймати нові управлінські практики та запроваджувати інновації. Досвід Франції, Німеччини чи Польщі демонструє,

яким чином зазначені партнерства здатні поєднати потреби територіальних громад з можливостями європейських інструментів. Конкретними прикладами такої співпраці є сфери модернізація інфраструктури, розвиток людського потенціалу, зміцнення місцевих інституцій тощо.

Північноамериканська практика транскордонної співпраці між територіальними громадами США та Канади, робить акцент на побратимстві міст та системі цільових грантів. Такі механізми допомагають муніципалітетам разом долати економічні та екологічні виклики, підтримувати довгострокові зв'язки й заохочують появу нових ідей, корисних для розвитку суміжних територій.

Досвід міжнародного співробітництва територіальних громад країн Азії та Африки додає до цієї картини ще один важливий вимір – роботу в умовах обмежених ресурсів. Практика співробітництва тамтешніх муніципалітетів показує, що навіть за мінімального фінансування міжнародні партнерства можуть бути дієвими та ефективними. Вони здатні відкривати доступ до сучасних технологій, підтримувати соціальні інновації, сприяти раціональному управлінню природними ресурсами, допомагати громадам адаптуватися до кліматичних і соціально-економічних змін тощо.

Застосування зазначених моделей у вітчизняному середовищі формує декілька ключових напрямів розвитку міжнародної взаємодії українських громад: інституційне зміцнення співпраці через участь у міжнародних мережах; активне використання грантових та кредитно-фінансових механізмів; поширення інновацій управління; розвиток партнерств, спрямованих на відбудову та сталий розвиток територій. Узгодження цих напрямів із національною політикою децентралізації створює передумови для підвищення міжнародної суб'єктності українських громад та прискорення їхнього післявоєнного відновлення.

Висновки до розділу 3

Комплексна оцінка міжнародної діяльності Луцької міської ради дозволяє стверджувати, що громада послідовно формує концепцію «відкритого міста», здатного активно взаємодіяти з європейськими та

світовими партнерами в умовах підвищеної турбулентності та структурних трансформацій. Практика співробітництва ЛМТГ із зарубіжними муніципалітетами, міжнародними організаціями та донорськими інституціями, є свідченням поступової інтеграції локального розвитку в європейські політики. Основними сферами інтеграції є: екологічна модернізація, культурна спадщина, освіта, гуманітарна підтримка, урбаністичні інновації тощо. Завдяки участі в багаторічних програмах транскордонної співпраці, грантових проєктах та мережевих ініціативах місто суттєво підвищило власну інституційну спроможність, покращує інфраструктурні рішення й зміцнює свій міжнародний імідж. У воєнних умовах така діяльність набуває особливої ваги, оскільки сприяє мобілізації зовнішніх ресурсів, розширенню можливостей підтримки соціально вразливих груп та забезпеченню динамічної адаптації громади до нових викликів. У сукупності, міжнародна співпраця формує основу довгострокового сталого розвитку Луцька, зміцнюючи його позиції як активного суб'єкта європейського муніципального простору.

Міжнародна взаємодія територіальних громад виступає ключовим механізмом забезпечення їхнього сталого розвитку, особливо в умовах сучасних глобальних трансформацій та локальних кризових процесів, зокрема тих, що виникли внаслідок збройної агресії РФ проти України. Практики зарубіжних держав засвідчують дієвість широкого спектра моделей співпраці. Їх цінність визначається формуванням на основі регіональних, інтеграційних і партнерських підходів. Кожен із них може бути адаптований до українських реалій для зміцнення економічної, соціальної та екологічної стійкості територіальних громад.

Європейські механізми, у тому числі міжмуніципальні форми співпраці, що реалізуються в межах програм *Interreg* та *URBACT*, доводять можливість включення локальних ініціатив у загальноєвропейські стратегічні рамки розвитку. Досвід Північної Америки демонструє, що побратимські угоди виконують не лише культурно-комунікативну функцію, а й стають ефективною основою для реалізації спільних економічних, соціальних та

інфраструктурних проєктів. Азійські та африканські громади, у свою чергу, акцентують увагу на впровадженні доступних інноваційних рішень для подолання проблем за умов з обмеженими ресурсами. Ці практики є особливо релевантним для українських регіонів, які переживатимуть повоєнне відновлення.

Застосування світового досвіду може відкрити значні можливості для розвитку українських територіальних громад. Мова іде про забезпечення доступу до зовнішнього фінансування, сучасних технологій та ефективних моделей управління. Такий підхід здатний сприяти формуванню стійких партнерських мереж, посилювати міжнародну суб'єктність України та сприяти комплексній відбудові регіонів в умовах реалізації політики децентралізації.

Таким чином, зарубіжний досвід міжнародної співпраці громад слугує концептуальним підґрунтям для формування власних українських стратегій сталого розвитку. Врахування специфічних викликів, з якими стикаються громади України, дозволяє не лише ефективно імплементувати наявні моделі, а й сформувати оригінальні підходи, здатні стати орієнтиром для інших держав. Успішне впровадження таких ініціатив стане важливим чинником соціально-економічного відновлення країни та зміцнення її позицій у міжнародному середовищі.

ВИСНОВКИ

1. Визначення сутнісних характеристик поняття «міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування» свідчить про те, що за останні роки ця сфера набула статусу одного з провідних інструментів зміцнення та модернізації територіальних громад. Динамічний розвиток цифрових технологій, поєднаний із глобальними кризовими процесами – зокрема пандемією *COVID-19* та умовами воєнного стану в Україні, – спричинив суттєве переосмислення підходів до міжмуніципального співробітництва. У їх трактуваннях дедалі активніше залучають формулювання «міжнародні комунікаційні та управлінські практики». Установлення партнерських відносин із зарубіжними інституціями ґрунтується на нормативно визначених засадах добровільності, взаємної вигоди, прозорості, дотримання суверенітету й чіткого узгодження з межами компетенції органів самоврядування. Поступова діджиталізація адміністративних процесів суттєво розширила можливості транскордонної взаємодії. На сьогоднішній день, для більшості громад, забезпечено доступ до платформ даних, інструментів віддаленої координації та різноманітних механізмів управління спільними проєктами. Законодавчо закріплені форми міжнародного співробітництва (починаючи від спільної реалізації окремих ініціатив і завершуючи утворенням спільних структур управління) створюють гнучку архітектуру партнерств та сприяють досягненню відчутних практичних результатів. Одночасно нормативний простір містить і низку обмежень безпекового характеру, включно із заборонаю будь-яких взаємодій з державою-агресором, що покликано гарантувати пріоритет національних інтересів. Наукові концепції, які описують феномен міжнародного муніципального співробітництва, підкреслюють його багат шаровість: воно охоплює інституційну, функціональну та глобалістичну складові, що взаємодіють у складному політичному та соціально-економічному контексті. У підсумку, така діяльність розглядається як вагомий чинник посилення

спроможності територіальних громад, підвищення їхньої стійкості, забезпечення розвитку та поглиблення інтеграції у міжнародний простір.

2. Сучасний спектр міжнародної активності органів місцевого самоврядування засвідчує істотне посилення їхньої ролі як самостійних акторів у конфігурації багаторівневого врядування. Територіальні громади та міста не лише розширюють свою участь у транскордонних, міжмуніципальних і наднаціональних форматах взаємодії, а й вибудовують більш складну систему комунікацій, що охоплює проєктно-грантові механізми, інституційні угоди й мережеві форми представництва. У науковому дискурсі наголошується на багатшаровості цього процесу, який формується під впливом політичних модернізацій, економічних стимулів, соціокультурної динаміки та нормативно-правових параметрів. Особливої уваги заслуговують інструменти співпраці в межах єврорегіональних утворень, програм транскордонної кооперації, побратимських зв'язків і міжнародних асоціацій, оскільки вони відкривають додаткові можливості для залучення фінансів, передачі інноваційних практик та підсилення управлінського потенціалу громад. Значущий вплив має й грантова взаємодія з міжнародними інституціями, яка забезпечує доступ до зовнішніх інвестиційних потоків, експертного супроводу та сучасних стандартів муніципального менеджменту. В умовах збройної агресії РФ особливого змістового наповнення набувають напрями, пов'язані з безпекою, відновленням інфраструктури та гуманітарними відповідями на кризові ситуації. Це спричиняє необхідність перегляду традиційних інструментів міжнародної співпраці та водночас стимулює появу нових конфігурацій партнерств. Таким чином, міжнародна діяльність муніципалітетів постає не лише як допоміжна сфера, а як стратегічний ресурс, що відкриває додаткові траєкторії розвитку громад та зміцнює інтеграційний потенціал України в глобальному середовищі.

3. Регулювання міжнародного співробітництва територіальних громад України ґрунтується на комплексній системі міжнародних та національних правових актів, які визначають зміст, напрями й механізми такої взаємодії. Європейська хартія місцевого самоврядування, Рамкова конвенція про

транскордонне співробітництво та Протокол № 2 формують фундамент сучасних підходів до участі місцевих влад у міжнародних процесах, визнаючи їх право на самостійні зовнішні контакти задля захисту інтересів громади та реалізації місцевих функцій. Національне законодавство – Конституція України, Закони України «Про місцеве самоврядування», «Про транскордонне співробітництво» та «Про міжнародне територіальне співробітництво України» – забезпечують внутрішню нормативну основу для реалізації транскордонного, міжтериторіального та транснаціонального співробітництва. Важливо, що сучасні зміни законодавства відкрили можливості міжнародних партнерств не лише для прикордонних громад, а для всіх територіальних громад України. Крім того, регулювання підсилюється нормами бюджетного та податкового законодавства, а також міжнародними угодами України з ЄС, зокрема Угодою про асоціацію, яка формує додаткові інструменти участі громад у програмах *Interreg*, *Horizon Europe* та ініціативах Східного партнерства. Таким чином, нормативна база створює цілісну систему, що забезпечує правові гарантії й механізми участі громад у глобальних процесах.

4. Комплексний аналіз нормативно-правових і інституційних засад міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади засвідчує, що сучасна модель зовнішньої діяльності громади відповідає принципам європейського муніципального управління та стратегії інтеграції України до ЄС. Оновлений Статут, програмні документи коротко- та середньострокового планування, а також Стратегія розвитку Луцької міської територіальної громади до 2030 року формують багаторівневу систему регулювання, яка забезпечує прозорість, підзвітність, правову визначеність і стратегічну орієнтованість міжнародної співпраці. Наявність спеціалізованого структурного підрозділу – Управління міжнародного співробітництва та проектної діяльності,- дозволяє інституційно підтримувати стабільність зовнішніх комунікацій, посилювати спроможність громади до участі в європейських проєктах, залучати міжнародну технічну допомогу та розвивати партнерства на різних рівнях. Послідовна реалізація визначених у локальних документах завдань сприяє формуванню конкурентоспроможного

інвестиційного середовища, розширенню мережі партнерських міст, створенню умов для міжкультурного та науково-освітнього обміну. У результаті міжнародне співробітництво постає не як формальний напрям діяльності, а як невід’ємний елемент стратегічного розвитку Луцької міської територіальної громади, здатний зміцнити її інституційну спроможність, сприяти інноваційності та інтегрувати локальні ініціативи у європейський та глобальний контекст.

5. Практичне вимірювання міжнародного співробітництва Луцької міської ради засвідчує, що сучасна муніципальна політика виходить далеко за межі локального управління та дедалі більше інтегрується у транскордонні, європейські й глобальні мережі взаємодії. Діяльність громади охоплює різні формати зовнішніх зв’язків – від класичних партнерств і міст-побратимів до участі у складних грантових механізмах, проєктах технічної допомоги та міжнародних інституційних альянсах. Така багатовекторність створює умови для масштабного обміну управлінськими практиками, модернізації міського середовища, оновлення соціальної та освітньої інфраструктури, посилення екологічного та культурного потенціалу громади. Водночас співпраця з закордонними партнерами виступає не лише інструментом залучення ресурсів, але й важливим механізмом адаптації міста до нових викликів, пов’язаних із воєнним станом, гуманітарними потребами та необхідністю зміцнення місцевої стійкості. Комплекс реалізованих ініціатив, різноманітність форматів співпраці, а також здатність громади підтримувати сталі інституційні зв’язки свідчать про формування у Луцькій міській територіальній громаді зрілої моделі міжнародної діяльності, яка поєднує стратегічне планування, проєктний менеджмент і відкритість до інновацій.

6. Порівняльний огляд зарубіжних практик організації міжнародного співробітництва територіальних громад засвідчує той факт, що результативність таких взаємин значною мірою залежить від здатності місцевих владних структур забезпечувати стійке інституційне підґрунтя, поєднуючи його з розвиненими механізмами багаторівневого врядування та доступом до зовнішніх фінансових інструментів. Європейський досвід,

зокрема в межах політики зближення та транскордонної інтеграції, демонструє ефективність моделей, у яких міжтериторіальні взаємодії органічно вписані у регіональне планування та підтримуються сталими фінансовими й організаційними інструментами: спеціалізованими грантовими програмами, тематичними мережами, платформами обміну знаннями та інноваційними управлінськими методами. Північноамериканська практика, передусім США та Канади, засвідчує, що міжмуніципальне партнерство може слугувати каталізатором економічної кооперації та зміцнення територіальної інтегрованості. Цьому сприяють інституційно визначені форми побратимства, різноманітні проєктні програми та наявність державних грантів, орієнтованих на підтримку локального розвитку. У країнах Азії та Африки, де громади часто діють в умовах ресурсних обмежень, вироблено низку практичних моделей соціальних, інфраструктурних та екологічних інновацій. Вони реалізуються за підтримки міжнародних організацій та спрямовані на задоволення ключових потреб населення й удосконалення локальних систем управління.

Узагальнення цього досвіду дає підстави виокремити кілька спільних закономірностей, притаманних успішним міжнародним співробітництвам: інституційне зміцнення співпраці через участь у міжнародних мережах; активне використання грантових та кредитно-фінансових механізмів; поширення інновацій управління; розвиток партнерств, спрямованих на відбудову та сталий розвиток територій. Узгодження цих напрямів із національною політикою децентралізації створює передумови для підвищення міжнародної суб'єктності українських громад та прискорення їхнього післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР> (дата звернення 05.09.2025).
2. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 9. 1978. 781 с.
3. Про співробітництво територіальних громад: Закон України № 1508-VII від 17.06.2014 р. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 34. Ст. 1167.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 15.09.2025).
4. Про міжнародне територіальне співробітництво України: Закон України № 3668-IX від 24.04.2024 р. Відомості Верховної Ради України. 2024. № 30. Ст. 213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text> (дата звернення: 15.11.2025).
5. Богородецька О. Співробітництво між містами-побратимами України та Польщі в контексті європейської інтеграції: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. Луцьк, 2015. 232 с.
6. Черкасова В. Специфіка міжнародного партнерства та співробітництва. Спільні та відмінні риси. Взаємозв'язок. *Проблеми формування нової економіки XXI сторіччя: матеріали V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 21–22 груд. 2012 р.* URL: http://www.confcontact.com/20121221/4_cherkasova.htm (дата звернення 07.09.2025).
7. Перепьолкін С., Паршутін Є. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності: навч. посіб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 112 с.
8. Чепеленко А. Сучасні підходи до організації міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління.* 2020. Вип. 3. С. 154–161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2020_3_20 (дата звернення: 21.11.2025).

9. Інституційно-правовий вимір участі України в європейських об'єднаннях територіального співробітництва / Я. Лазур, Д. Очкаі, В. Устименко, Ю. Фетько, А. Санченко, С. Яценко. Ужгород, 2019. 162 с.

10. Костюченко Я. Загальнотеоретичні підходи до міжнародно-правових форм співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 12. С. 13–21.

11. Сидоренко Н. Інституційно-правові аспекти міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 2 (33). С. 425–432.

12. Прокопів М. Зміст та вектори міжнародного співробітництва територіальних громад. *Академічні візії*. 2024. № 37. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1490> (дата звернення: 10.09.2025).

13. Коротенко Д. Формування дієвих механізмів публічного регулювання діяльності громади: дис. ... канд. наук.: спец. 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2024. 222 с. URL: <https://surl.li/ggfgtv> (дата звернення: 10.10.2025).

14. Ігнат О. Розвиток управлінського інструментарію підтримки співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації: дис. ... д-ра філос.: спец. 281 – публічне управління та адміністрування. М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро, 2023. 243 с.

15. Панкратова В., Стогова О. Розвиток місцевого самоврядування в Україні в умовах євроінтеграції. *Legal support of European integration: general legal and sectoral aspects: Puza*: Baltija Publishing. 2024. С. 483–500.

16. Волошин Ю., Папаяні С. Органи місцевого самоврядування в умовах європейської міждержавної інтеграції та муніципальної реформи. *Вісник Маріупольського державного університету, серія «Право»*. 2014. №7. С. 157–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmd_u_pr_2014_7_20. (дата звернення: 19.11.2025).

17. Король Н. Взаємодія органів публічної влади з міжнародними організаціями щодо місцевого розвитку. *Державне управління: удосконалення*

та розвиток. №7. 2021. 7 с. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/31.pdf. (дата звернення: 17.11.2025).

18. Сало І. Асоціації органів місцевого самоврядування в системі узгодження інтересів на національному, регіональному та локальному рівнях. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2011. 39 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-06/association-cc724.pdf> (дата звернення: 13.11.2025).

19. Фетько Ю. Сучасні наукові та нормативні підходи до визначення поняття і змісту міжнародного співробітництва місцевих органів публічної влади. *Науковий юридичний журнал «Правові новели»*. №11. 2020. С. 29–37. URL: http://www.legalnovels.in.ua/journal/11_2020/11_2020.pdf. (дата звернення: 16.11.2025).

20. Васьків С. Розвиток інституційних форм транскордонного співробітництва України в умовах євроінтеграції. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2024. Випуск 51. С. 97–104. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2024.51.0.5111> (дата звернення: 14.10.2025).

21. Гавкалова Н., Сиромолот Е. Рушійні сили та процеси відновлення розвитку міських територій. *Розкриття потенціалу міста: Зміцнення державних інституцій через словацько-українське транскордонне співробітництво в розширеному європейському просторі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18–19 квітня 2024 р.: тези допов. Ужгород: Говерла, 2024. С. 134–137.

22. Хохуляк О. Стратегічний аналіз просторової диференціації територіальних громад України. *Просторовий розвиток*. 2023. № 6. С. 368–378.

23. Євсюкова О. Відновлення та розвиток територіальних громад в Україні: проблематика та процесуальна специфіка. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2023. № 4 (82). С. 110–118.

24. Європейська хартія місцевого самоврядування: Хартія Ради Європи від 15.10.1985 р. (ред. від 16.11.2009 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 10.09.2025).

25. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106 (дата звернення: 03.09.2025).

26. Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується міжтериторіального співробітництва. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_520 (дата звернення: 03.09.2025).

27. Фетько Ю. Правові засади міжнародного співробітництва місцевих органів публічної влади України: дис. ... докт. філософ. у галузі права. Ужгород, 2019. 278 с.

28. Reservations and Declarations for Treaty No 169 – Protocol No. 2 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning interterritorial co-operation. URL: <https://surl.lu/bwekhp> (дата звернення: 10.10.2025).

29. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 12.09.2025).

30. Баймуратов М.О., Вишняков О.К. Нові правові аспекти транскордонного співробітництва. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. С. 4–10.

31. Фетько Ю. Сучасні наукові та нормативні підходи до визначення поняття і змісту міжнародного співробітництва місцевих органів публічної влади. *Науковий юридичний журнал «Правові новели»*. № 11. 2020. С. 29–37. URL: http://www.legalnovels.in.ua/journal/11_2020/11_2020.pdf. (дата звернення: 18.09.2025).

32. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1861-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15> (дата звернення 15.09.2025).

33. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906- IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15> (дата звернення 15.09.2025).

34. Грицишен Д., Абрамова, І. Формування та реалізації фінансових механізмів ЄС щодо сталого розвитку сільських громад. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, 2024. № 20, С. 67–78. URL: <http://www.tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/download/515/482> (дата звернення 15.09.2025).

35. Глазов О. Нормативно-правове забезпечення співробітництва територіальних громад України: глобальний вимір. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 184–190.

36. Про затвердження Статуту Луцької міської територіальної громади: Рішення Луцької міської ради від 20.12.2023 №54/97. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/city-charter> (дата звернення 11.10.2025).

37. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва: Закон України № 4618-VI від 22.03.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (дата звернення 10.10.2025).

38. Про Програму розвитку міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади та залучення міжнародної технічної допомоги на 2024–2025 роки: рішення Луцької міської ради від 20.12.2023 р. № 54/23 зі змінами. URL: <https://surl.li/xkuqti> (дата звернення 23.09.2025).

39. Про Програму розвитку міжнародного співробітництва Луцької міської територіальної громади та залучення міжнародної технічної допомоги на 2026–2028 роки: рішення Луцької міської ради від 24.09.2025 р. № 81/88. URL: <https://surl.lu/legkai> (дата звернення 14.11.2025).

40. Про затвердження Стратегії розвитку Луцької міської територіальної громади до 2030 року: рішення Луцької міської ради від 31.07.2024 № 61/128. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/17212104933399711-pro-zatverdzhennya-strategii-rozvitku-lutskoi-miskoi-teritorialnoi-gromadi-do-2030-roku> (дата звернення 06.11.2025).

41. Про затвердження Положення про управління міжнародного співробітництва та проектної діяльності: рішення Луцької міської ради від 18.12.2012 № 35/19. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/pro->

zatverdzhennya-polozhennya-pro-upravlinnya-mizhnarodnogo-spivrobitnictva-ta (дата звернення 06.11.2025).

42. Проекти міжнародної технічної допомоги Луцької міської ради. URL: https://www.lutskrada.gov.ua/pages/proekty?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.11.2025).

43. Членство Луцька в міжнародних організаціях: сайт Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/chlenstvo-lutska-v-mizhnarodnykh-orhanizatsiiakh> (дата звернення: 12.11.2025).

44. Звіти про роботу управління міжнародного співробітництва та проектної діяльності Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/departments/upravlinnia-mizhnarodnoho-spivrobitnytstva-ta-proektnoi-diialnosti/documents> (дата звернення: 13.11.2025).

45. Прокопів М. Зарубіжний досвід міжнародного співробітництва територіальних громад. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2024 № 43. С. 63–70. URL: <https://zenodo.org/records/14329973> (дата звернення: 13.10.2025).

46. Бутковська В. Грантові програми підтримки проектів розвитку об'єднаних територіальних громад та ефекти їх реалізації. *Наукові перспективи*. 2024. № 5 (47). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/11926/11986> (дата звернення: 16.10.2025).

47. Тимечко І. Фінансові інструменти співробітництва територіальних громад в транскордонному просторі України та ЄС. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2017. Випуск 13. Т. 1. С. 208–215. URL: <file:///C:/Users/111/Downloads/krizor,+29.pdf> (дата звернення: 16.10.2025).

48. Прокопчук О. Програмні ініціативи європейської політики територіального згуртування. *The XXII International Scientific and Practical Conference «Modern scientific space and learning in special conditions»*, June 05–07, Toronto, Canada. 2023. С. 289. URL: https://eti.edu.ua/.../konf_canada23.pdf#page=290 (дата звернення: 15.10.2025).

49. Парасюк І. Аспекти взаємодії територіальних громад та органів місцевої виконавчої влади агломерації задля спільного економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2010. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_10_26 (дата звернення: 16.10.2025).

50. Burchell R. W., Listokin D., Galley C. C. Smart growth: More than a ghost of urban policy past, less than a bold new horizon. *Housing Policy Debate*. 2000. Vol. 11, No. 4. P. 821–879. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document> (дата звернення: 12.10.2025).

51. Шустер Б. Перспектива розвитку та функціонування міських агломерацій в Україні. *Регіональні студії*. 2024. № 69. URL: http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/.../36_2024.pdf#page=69 (дата звернення: 14.10.2025).

52. Лановюк Л. Геостратегічні проекти міжмор'я і тримор'я у зовнішній політиці України (1991–2020 рр.). *Актуальні проблеми міжнародних відносин у регіонах Азії, Африки та Латинської Америки*. 2020. С. 160–171. URL: https://nubip.edu.ua/.../kolektivna_monografiya.pdf#page=163 (дата звернення: 18.10.2025).

53. Переверзева А. Оцінка рівня життя в об'єднаних територіальних громадах: національні та міжнародні стандарти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2018. № 1. С. 91–94. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../Nvuuec_2018_1_15.pdf (дата звернення: 20.10.2025).